Det kallas vidskepelse

Bokutgåva

Tidens förlag, Stockholm 1916.
Företal.

——

Jag ska hälsa från Laolands uggla,
som åldras i granklädd vrå.
Hennes hundraårsgamla ögon
se grönt mot himmelen blå.
Hon minns alla ben som vitnat,
där räven sitt nattmål fått.
Hon har hört alla hesa skators skratt,
under alla år som gått.

Hon har jagat i fredlösa nätter,
över gråberg och becksvart sjö,
och lyssnat till mjuka fötter,
som tassat i blodig snö.
Hennes minne kan aldrig blekna,
hennes visdom är djup och tung,
och nu drömmer hon slött när jakten
går hett över frasande ljung.

Hon minns det viskande mörkret,
kring byn som var obygd förr,
där hon väntat i dystra nätter,
framför döende skogsmäns dörr.
Hon har flyktat till Laolands hålor,
där ingen den gamla ser,
och boksynt folk i byarna,
de tro att hon finns ej mer.

Hon tror att folk blivit dummare,
av allt de hört och läst,
att upplysningsfödan till syra
i deras magar jäst.
Hon täljde om tysta spöken,
och gastar och fula ting,
och skrattande andar som dansa
om natten i svingande ring.

Hon bad mig skriva om heliga berg
där kunniga trollmän bo,
vid kärr där den sista finnen
har tappat sin näversko.

Och de som snusa förnumstigt
åt ting som de ej förstå,
ska jag hälsa från Laolands uggla,
som grinar i granklädd vrå.

När djävulen for ner i Vessman.

»När numera framlidne skogvaktaren Boberg var fjorton år gammal, sysselsatte han sig en lördagskväll på ett potatisland där potatisen var upptagen, och arbetet bestod i att han trädde kvarlämnad, rutten potatis på en kläpp och slungade dem ut i sjön. Om en stund fick han höra ett dånande i luften och jorden darrade och allt var förfärligt hemskt, och då sprang pojkbytingen hem, för han trodde det var åska.

Hemma på gården strök kattan kring stormhattbuskarna med resta rygghår, och kalvarna vid fägatan drynade så det lät som jämmer, och hönsen hade hafsat sig in genom gödselgluggen för att vara säkra, och järnpilen på taket svängde fram och åter fast det inte blåste, och så stacks en gul, vissen hand ut och stängde kökskammarfönstret. Det klirrade gällt av spjäll som stängdes, kattan gnällde tills hon blev insläppt av pojken, som gick tillbaka till åkern när ingen vidare åska hördes av, för att kasta fler ruttna potatis i sjön. Det ven så roligt, när dom satte i väg, och han såg belåten hur de svarta skrumpna bollarna for i bågar ut över vattnet.

Då såg han underliga moln gå för solen, och dom var röda som kvällsmoln, och hela fjärden låg i skugga av rödgul skymning, som kom vattnet att likna lortig kopparplåt.

Och till sist så kom det en förfärligt stor människa utan underkropp farande genom luften i riktning med landsvägen och med huvudhår som ruttna havrekärvar, och hon stannade vid Marbacka haggrind och tog sats och for med visslande jämmer rakt ut i de kopparskinande böljorna, och på stället bubblade en virvel i rött och vitt och grönt som en jättes bykgryta.»

Detta berättades av en ung man, som i all sin bleka och slätrakade magerhet satt uppkrupen på en tom såptunna utanför byhandlare Falkèns bod i Kokklo. Han skakade sitt huvud, så att lockarna snodde runt kring tinningarna och såg sig noga omkring, men när han bara möttes av beundrande ögon, knep han till med ett brett flin, knäppte hop de magra, smala händerna under knäna, sköt rygg liksom katten han talat om och tillade:

– Detta, min kärälskelige, är sanning, och den enda underbara tilldragelse som läraren O. W. Domquist inte kan förklara på naturlig väg.

En rödkindad och grovlemmad ung man kom ut ur handelsboden och satte sig stillsamt på en låda att lyssna. Den magre betraktade honom mycket medlidsamt.

– Har du sett ett spöke någon gång, Hjalmar, frågade han så spefullt, att den rödkindade försökte bli ännu rödare.

– Du vet att jag inte befattar mej med spöken annat än som –

– Som kulturhistoriskt studium, avslutade mannen på tunnan förtjust. Jag visste det. Har Domquist och du avslutat era psykologiska studier ännu?

Den tillfrågade reste sig.

– Därför att en fattig djävul försöker skaffa säj litet bildning behöver du inte håna! bröt han ut.

– Så – så! Den magre viftade otåligt men glatt med vänstra foten. Du ska inte svära, för det verkar obildat, och du får inte vara from och inte bedja, för det är obildat, och du får inte säja det svenska namnet på gödsel, utan du ska säja latrin, ja, det ska du, för så säjer alltid Domquist. Den magre hoppade ner från tunnan och försökte se elakare ut än han kunde.

– Åh – åh – den Domquist! Den Domquist! Har ni hört hur han säjer, när jag råkar säja något som inte precis är idiotiskt, men som han inte orkat tänka ut själv? Åh – då tittar han skyggt, då vinkar han och då viftar han med sina stora ögonlock, och så här säjer han:

»Yah – Yah – Yah ha, yah! Dä har ni rätt i, dä är alldeles riktit anmärkt – så dä har ni rätt i, dä – alldeles rätt i» – – Visst fan har jag alldeles rätt – det har alla människor – men varför säjer han yah, yah? På det viset bräker åsnorna i Österlandet, men han är väl ingen riktig åsna. Vart ska du gå, Hjalmar?

– Du, din valp, svarade Hjalmar rasande. Jag ska inte gå innan jag sagt dig att du är den oförskämdaste, mest obildade – – –

– Du behöver inte gå sedan du sagt det, heller. Säj mäj, hur mycke psykologi ska man kunna innan man är allmänbildad?

Men den tilltalade var redan ute på vägen, gående mot söder, och han bar i sin ena hand några kilo sill som han köpt.

Den magre kröp åter upp på tunnan och tände en cigarrett.

– Det är egentligen synd om honom, mumlade mannen som satt på trappan till handelsboden med en fotogenkanna mellan knäna. För han har ett gott huvud.

Den magre såg noga på fotogenkannan. Den var så blank, den, så, och ett lappat byxknä på vardera sidan.

– Det är egentligen mest synd om Hjalmar därför att han skaffar sig kunskaper om allt möjligt. Egentligen är jag mest förbannad på honom, därför att han inte tror på spökhistorier. Det kommer sig av lärare Domquists studiecirkel. Och sen törs han inte dricka brännvin, inte röka, inte gå hos flickor, och om han kommer i sjönöd, ser du, och allt hopp är ute, så törs han inte be till Gud ens, bara för det han gått i studiecirkel. På det där viset tillverkar dom fruntimmer och barn av karlar nu för tiden. Om dom möter mäj i sällskap med en hög fulla glada bypojkar, så straxt talar dom om så synd det är, för jag har så gott huvud. He, he! Jo, du, jag också har ett gott huvud – det trodde du inte, du med fotogenet mellan knäna – men mäj kan dom inte med – och det kommer allt, allt, av den där studiecirkeln.

Han sträckte i trött patos sina armar uppåt med något, som liknade förtvivlan, men sänkte dem åter, påminnande sig något helt plötsligt.

– Den roligaste människan på den här trakten är galne David, smedens pojke, fortfor Olle. Jag har berättat för honom om hur djävulen for ner i Vessman, och han riktigt åt i säj den historien. Jag försäkrar däj – nu går han och inbillar säj att han sett varenda dugg. »Men jag kan en, som är värre!» skrek David och fäktade med sina benrangelsarmar i luften. »Har du hört om ormdjuret?» frågade han. Men det hade jag förstås inte. Vi var i smedjan i Marbo, då, och jag ska säja – det var en syn att se David. Det var i mörkningen. David, ser du, han hoppade opp på en tunna – precis som jag har gjort – och skrek och tjöt om det där ormdjuret, och han hade ena hälften av ansiktet i skuggan och den andra i skenet från ässjan, och det var lågt i taket och jag såg ett stort, dammigt spindelnät, som hängde likt en gloria kring galningens hjässa, och hans halva ansikte var vitt som vällhett järn – han slängde och viftade med armarna och skakade i hela kroppen och slog och krafsade med sina korpsvarta händer. Och Liss Lars och Anders Matts och alla byns fäder var i smedjan.

»Vafför säjer ni, att dä' va' en varg?» vrålade han. »Nä' dä' va' ingen mer än jag som såg'en å jag säjer, att dä' va' en orm – många ormar va' dä', som satt ihop som en garnhärva! En varg – en varg – har ni sett en varg, som har gått som en orm? Har ni? Men dä' gick som många ormar, som hundra ormar, och kroppen var lång som själva djävulens rumpa, säjer jag – men ni tror inte dä finns nå'n djävul, fast jag har sitt han många gånger – säjer jag – och varenda bit ormade som en orm och kröp framåt å bakåt på samma gång, säjer jag, och dä' va' tusen vita, gröna ögon och tusen svarta tungor – – »

»Tyst!» röt smeden. »Å gå ner å dra bälgen!» Och då kröp han ner som en hutad hund, och drog bälgen, så den rangliga kroppen hävdes opp och ner som en pumpkolv och axlarna sköt opp som två tvära, svarta hyllor, men jag såg, hur ögonen lyste – nog hade han sett någonting, alltid!

William, ynglingen på lådan, nickade och skruvade otåligt på sig.

– Men besinna då, att galne David är galen! sade han, oroligt mönstrande den bleke, som tänt en ny cigarrett. Den bleke klev ner, gick helt nära William och viskade i hans öra:

– Men han ser nånting – han ser nånting – och då kan du väl begripa, att han är intressantare än du, som inte ser nånting – och alla andra, som inte ser nånting.

– Är du andeskådare? frågade William en smula ängsligt.

– Jag hör och ser så mycket, som inte varken du eller doktorn eller prästen har nys om. Jag vet inte, vad det är – men det ä' mycke' spännande. Ibland ser jag fjärrsyner – jo, du, städer och slott och processioner – –

– Sir du himmeln öppen nån gång då? William såg helt allvarlig ut. Hans huvud arbetade med att söka förstå sig på detta slags människa. Han hade hört om fjärrskådare – han var mycket fattig och hade slitit mycket ont i denna värld – skulle det inte vara roligt att veta, om inte den bleke såg något vackert någon gång – som var skönare än denna värld av jordkojor, bondstugor, tarvlig mat och kalla golv.

– Jag vill inte tala om det – det är som att – ja, jag tror det inte är till för att tala om. Och så blir jag strax rörd – jag vill inte bli rörd. Det är alltid så – så opassande tid och plats. Men – hur kan en veta, ändå, om jag inte är lika galen som David?

– Du bär däj inte så åt!

– Du sade det! Vi ha var sitt sätt – David och jag.

Han stod med händerna nervöst nerkörda i sina tomma fickor.

– Du skulle väl inte kunna låna mäj en krona på ett par dar, gamla skogskamrat? frågade han plötsligt. Jag har inte fått mat på en hel dag, nu.

– Du får aldrig mat, därför att du aldrig arbetar. Varför skaffar du däj inte arbete, gosse? frågade William. Han tog opp en krona och lade den i den blekes smala hand.

– Arbetar jag inte? Jo, du, jag har ett väldigt styvt knog, jag har arbetat som en galning i dag, fast ingen ser det – det är inom mäj allt det där arbetet, där finns det hjul och kuggar, som jämrar och gnäller jämt, och ibland är det som musik av många, många spelmän – men det förstår du inte. Men arbetar gör det – sliter och river och maler sönder – det sliter ut mäj, gosse, ibland är jag alldeles förbi. Och jag blir så hälsikes trött av det.

Han hängde sig med bröstet mot tunnan och lät huvudet sjunka ned mellan axlarna. Och så gråter det, och förbannar – jo, du, nog har jag fått min del – –

Nu rätade han plötsligt på sig, det syntes som ville han skaka sig fri från något. Och han tacklade kamraten med ett hårt handslag och gick sjungande sin väg.

Karigos underverk.

Hän över ödsliga skogar, sanka kärr och gula myrar syntes Ramnåsen som en kolsvart jättefisks rygg när solljuset brann kvällningsrött bakom. En ensam stenig stig ledde dit, med ruttna kavelbroar i kärren och hala, slippriga stänger över dysvarta, ormande bäckar.

På åsens nordsida bodde Karigo, trollmannen, som fjärrskådade i vatten och brännvin, såg syner och troll, talade med de döda, traktens skräck och medicinman och den eviga förargelseklippan för allt civiliserat folk.

På vägen dit vandrade Olle en höstkväll. Han bar en blåsvart sliten kavajkostym, norrbottenspjäxor och sjömanströja, hatten litet avsiktligt på sned och händerna djupt nere i rockfickorna, var slätrakad och blek som alltid. Han såg inte upp för vattenpölarna, utan steg ner gång på gång, fick gula träskstänk på byxorna, och skorna, som för längesedan voro genomblöta, glappade och tjafsade vid vartenda steg. Han bar ett paket omlindat med tidningspapper under ena armen och såg mycket drömmande ut och stannade gång på gång för att se omgivningen så noga som möjligt. Vid Fata Mo klättrade han upp i en fura för att få utsikt. Hans smala, smidiga kropp slingrade sig med en apas vighet från gren till gren, och till sist, med ryggen stödd mot den bruna stammen några meter nedanför toppen satt han där lik en svart jätteuv, skuggande ögonen med handen och pratande för sig själv.

Längst borta och närmast såg han milsvid, sövande ödslighet av torra furor och stupande bärg med svart skog, ett svallande hav av böljande mörkgrönt.

Karigos kammarfönster gnistrade i det sjunkande ljuset borta kring Ramnåsen. Olle skulle dit för att se spöken och trolldom i natt. Han brukade hjälpa Karigo att blanda medicin av örter. Karigo var obildad och kanske dum, tänkte han, men han hade respekt för Karigo. Han hade inte haft det för ett år sedan, men då hände det. En liten flicka hade legat till sängs i många år i svår värk. Karigo hade sett på den sjuka och tittat i ett brännvinsglas och ingenting sagt på en lång stund. Han tycktes kämpa med något invärtes, han skakade i hela kroppen och svetten bröt ut på hans ärriga panna, men då, just då, började plågorna släppa. Hu, han mindes, hur Karigo satt och lät båda händerna hänga, tills de voro fulla av blod och röda som köttklubbor, och hur hans bröst arbetade, så att han miste talförmågan. – Men tösen blev frisk, och när dokton hörde det, sa' han:

»Hypnotism».

Olle hade varit till sjöss i tre år, och en gång hade han sett skeppsläkaren på Santa Anna hypnotisera en galen mulatt. Men han bar sig inte åt som Karigo. Mulatten blev i alla fall också frisk. Det var underliga ting, alltsammans, ting, som ingen begrep. Det var bäst att inte sätta något namn på dem.

På gården stannade han och tittade. Ja, det var sant, som doktorn brukade säga, det var som ett rus att se en sådan trollgubbes urgamla gård, med hundraåriga lindar med mossgula starholkar, med murkna uthus och branta, slitna trappor och broar, svalen och lider i alla riktningar. Han ville sätta sig på en sten och dricka in detta rus.

Ja, en gammal vanlig gård var det – men inte lik någon annan gård ändå. Den där boddörren, den breda, järnbeslagna luckan, var hon inte lik ett levande ting, och den svarta gluggen innanför – hu! den tittade riktigt ut i ljuset som ett bottenlöst, svart öga med det mossbelupna brädet ovanpå som ett grönt ögonbryn, och den murkna bron med lutande stolpar, den riktigt stirrade omkring sig. Gårdsplanen var öde och tom,

men likväl trycktes allt av något levande, något som såg på allting med mörka ögon utan att själv ses. Det kom och sträckte fram hundra armar ur luften för att gripa om allt, röra på allt. Det jämrade under golv i sällskap med vinden som klagade, och råttorna som frasade ...

Han satt med halvöppen mun och drack vinden som spelade i det höstvåta gräset mellan stenarna. Ett rus var det – en fest! Han njöt det som vin – och tänkte på att när turisterna och de, som skrevo böcker om det, sutto här, så åto de det ungefär som pannkaka – gammal och skämd och onyttig för magen, men som de åto ändå, för den smakade gammalt. Det gamla var modernt nu.

Det här gick över mänskligt förstånd – så skräckinjagande vackert var det. Man skulle bara sitta stilla, se och höra och tiga. Det fanns inga böcker om vildmarken, som handlade om det här. Detta var den gamla bygdens, gårdens och husens själ, och detta var själen av dessa som levat och dött här. De kommo ofta hit och talade med tingens själ om det gamla. Karigo hade sett dem, och Olle själv hade en gång sett gamla Knas, soldaten, som varit död i femton år nu, stå vid stalldörren och le mot Olle, som var ett barn då, och lekte mjölnare vid ett par stora, spruckna kvarnstenar på gården. Hans hår var som en imma av vitt och ögonen spelade muntert ut ur de djupa hålorna, och så försvann han, och när Olle beskrev det för Anna, farmodern, sa' hon att det var säkert mannen hennes. Så var det – ibland kommo de dödas andar igen, och så var det inte bara deras andar utan den stora anden, alltings själ, som var i vinden och viskade i gräset och fanns överallt, ända bort till stjärnorna! Och över alla stjärnornas själar var Gud, och allt var härligt och stort, och allt var som en saga. Sagan var ful ibland och rolig ibland, och det fanns onda andar också. De mäktade inte mycket, de, mot alla de goda. Även allt det onda och mögliga och ruttna och fula och elaka hade sin själ – det onda självt, och det man såg var bara uttrycket. Visst var det så – han såg mot stjärnorna. Vem visste vad de voro – när ingen ens visste vad han själv var? Men de voro vackra. Vinden for fram under dem och spelade på det daggiga gräset. De voro vackra – och då måste de vara själ, vara andar, som allt annat. Allt var själ ...

Han satt och grubblade, glömde att han var hungrig och att trollkarlen väntade på honom. Han lutade huvudet i händerna och så småningom gled stämningen bort, som det alltid gick, när han suttit länge med halvöppen mun, glänsande ögon och glödande kinder.

* * *

– Va fan sitter du å tjurar efter? frågade en grov röst uppifrån fönstret. Det var Karigo, som tittat ut och fått syn på honom. Olle steg upp och skakade med en rysning bort det mulna rusk som krupit på honom. En ohygglig leda steg upp i hans hals, mest över Karigo, denne okunnige snålvarg med sitt kalvskinnsgula ansikte.

Han steg in, och studsade mot rummets rökmättade halvskymning. Detta, som såg utan att synas, var överallt härinne. Det glimtade vitt som bitar av segel ur de mörka hörnens skräpiga rusk, det liknade vita, trasiga ögon... Det satt där och stirrade. Och lät det inte som jämmer, när moraklockan slog? Vad var det? Och vad hade han med det att göra, när han var trött och hungrig?

Den osande fotogenlampans röda låga skälvde borta vid bordet. Karigos gamla hushållerska satt vid den väldiga järnspiseln med en snörvlande kritpipa mellan sina tandlösa käkar. Hon sneglade lömskt under lugg och spottade då och då ut i askhögen.

Gamla drake! Försöker nog se så full av satan ut hon kan – men inte skrämmer hon mäj, tänkte Olle, överlägset nickande åt den gamla. Instängd luft, dålig tobak, lukt av mögel, skämd mat och sopor. Dörren till Karigos kammare stod halvöppen och han hörde någon hosta därinne. Alltsammans såg bara lortigt och fånigt ut nu. Han skulle gå in och håna Karigo, säga att all hans »vetenskap» var skoj och alla hans syner inbillningar. Men det tordes han ändå inte – Karigo kunde sätta ett spöke att jaga honom! Och hu! Att vara

ensam på ett sånt här ställe! Men han var hungrig – han skulle ha mat nu. Van vid husets plägseder gick han fram till häxan vid spiseln och sade med mycket hög röst ifrån, att han var hungrig, och med ett föga hugnesamt grin nickade den gamla åt honom, steg upp och stultade bort över golvet. I skenet från taklampan, som var trasig och droppade fotogen mitt på bordet, dukade hon fram kallt kött, sill, potatis och ett krus öl. Olle åt upp alltsammans och drack ur ölet under många grimaser. Det var hemmagjort, tjockt och beskt och smakade bättre än det brukade, och så här mycket på en gång hade han väl knappast druckit förr.

Han började känna en viss trevnad, trots allt. Den gamla krokiga gumman, som återtagit sin plats vid spiseln, var bestämt rolig att se på från ryggsidan. Hon var allt något till dum, den där! Ja, Karigo var inte stort klokare, han heller. Gent emot Karigo kunde han, Olle, känna sig som doktorn mot Olle. Det var så där – var och en kunde se sin stackare över axeln – ifall man tyckte det var roligt, men det var det inte jämnt, heller. En fånig inrättning, alltsammans.

Dä' ölet smakade mer, men kanske det gick an att få ändå bättre? Han hostade, skrapade med foten, vinkade åt gumman och pekade, smackande som åt en häst, bortåt hörnskåpet, och den gamla började motvilligt röra på sig. Han fick ett stort glas brännvin, och sväljde det i en blinkning.

Sedan satt han en stund och funderade. Rummet började se trevligt ut, den instängda luften var visst borta. Det började sjunga inom honom, men han måste hålla sig lugn, så att inte Karigo begrep, att han druckit ur hans brännvin. Gubben fnös redan otåligt därinne. Olle tände sin pipa och gick in.

Den lilla kammaren var fylld av en stark lukt av bränt horn. Karigo satt vid ett uppslaget fällbord, fullt av flaskor, burkar och halvöppnade paket, kringstängda skedar med rött och brunt fasttorkat inuti, knivar, tidningspapper och annat skräp. Han höll ett stycke brunbränt horn, fästat vid en järntråd, i lamplågan, och såg som vanligt inte upp, när Olle steg in, och utan vidare slog sig ner på en stol för att röka i allsköns frid, med armarna i kors över bröstet och ett sken av oändlig, mild fördragsamhet mot allt och alla i sitt lugna ansikte. Efter ett par minuters tystnad vände sig gubben till hälften om på stolen, kastade hornbiten i en skål och frågade:

– Å-å – va säjer präst'n om mäg?

Olle log ett förstående leende.

– Han säjer, han, att det här nästet är en skam för hela socknen, svarade han, vårdslöst sparkande med ena foten i en hög spånor på golvet.

– Oh-ho-he! Karigo tog åter upp hornbiten och förde den till lågan.

– Å-å – va säjer han som lägger opp böcker, om mäg?

Olle gapskrattade, fick hornröken i halsen och hostade.

– Jäkla rök – va bränner du horn för, – gamla torkstrut – – jo, han säjer, att du och din stuga är kulturhistoriska värdeföremål – – kuriosum – –

– Ska dä vara skällsnamn, dä?

– Ånej, inte precis. Det betyder ungefär, att du är så pass galen, att – du kunde visas för pengar.

– Kors i hälsicke! Dä va mäg en sjutusan! Kommer han hit, då?

– Troligen.

– Oh, ho! Då ska vi – – Å, va säjer han mer om mäg?

– Sen säjer han ingenting mer.

– Vet du, va' du ska göra nu?

Olle flinade, tänkte ett ögonblick och talade sedan långsamt.

– Sätta opp en skrivelse, du får skriva under på, där du förbinder däj att inte vidare ta' mot sjukbesök, så ger jag den åt doktorn, så blir vi kvitt dom.

Karigo hoppade upp och blev röd som koppar.

– Du ska skriva i renaste helvete! Åcken vill dä där?

Olle grinade fult.

– Jag vill det. Annars blir du fast för kvacksalveri.

Karigos ögon glimmade vasst, han slukade Olle med blicken för att läsa hans innersta tankar, men där var ej mycket att se i detta lugna, spotska ansikte med de nästan horngröna ögonen.

Den gamla gumman kom i dörren och anmälde ett besök. En främmande röst talade därute, Vainos-Kari, tyckte Olle på målföret. Han ljusnade; nu blev här någonting att se och höra.

Karigo makade glasögonen med de skarvade, illa lödda bågarna högre upp på näsan, harklade, skrapade med stövelklacken i golvet och såg grym ut. Han grep något föremål på bordet, (en utdragen tand, tycktes det) och låtsades syna det noga. Vid järnkaminen satt Olle fortfarande kvar med benen i kors och pipan i munnen. Han såg på Karigo, vars anletsdrag blivit stela, ansiktet blodlöst, med små krampaktiga ryckningar kring munnen. Olle såg spänt på detta ansikte – han ville se varenda skugga och linje i detta skäggstubbiga, stela, – garvade – –

En medelålders, mörkhårig kvinna steg in i rummet, långsamt och med skygga steg, utan att Karigo ens nu såg upp. Olles ansikte spändes hårt, och han spratt till, när trollkarlen utan vidare började tala, hela tiden stirrande i en ärggrön mässingsskål med någon vätska i.

– Du geck om när Lars Ols – över bäcken – dä ska du inte göra – för där ä' dä ont ute å går om kvällarna.

Olle tog hastigt pipan ur munnen, höjde axlarna och försökte titta i Karigos skål, och ett överraskat »åhå!» undslapp honom, men han fick en stingande blick av gubben och sjönk åter ihop till dödsblekt lugn.

Kvinnan såg rädd och lömsk ut på en gång; för ett ögonblick såg Olle intresserat på henne. Hon hade en nött kappa av svart tyg, hårt åtknäppt kring sin magra kropp och en skallig gammal vintermössa på huvudet. Hennes ansikte, som skiftat i vitt och rött, när hon kom in, var blått och gredelint nu, och munnen höll hon halvöppen, som om hon ständigt ämnat tala, men aldrig kom sig för. Hon andades så hårt, att Olle hörde det.

Det listiga i Karigos ansikte hade kastat om till grymhet, och på samma gång såg han oupphörligt överraskad ut, ständigt stirrande i mässingsskålen. Olle såg tydligt det uppskruvade högmodet hos Karigo, men nu kämpade det med överraskningen vid något han såg. Han började avundas Karigo.

– Dä är så – så är dä allt! pressade kvinnan fram med ansträngning. Inte kan en veta ändå, når ont är ute och går. I detsamma började hon en jeremiad över sitt sjuka ben.

– Dä är jusom åt kvällarna jag li'r mest, å då, når ja' binder om mä trasor, så dä blir riktigt hett – å så håller

riktigt stilla så tycker ja' jusom att då lindras dä, men moler gör dä – hela natta, förstås – ja – ä full gikta, kan en förstå – –

Karigo avbröt med hård röst:

– Dä är inte påsatt av nå'n. Du har fassnat för dä här. Jag sir – skulle gå över häcken – halt på roan – slant, och körde ner ena bene' – vart rädd, nästan så blo'n stanna i ådrorna på däj – å så kom du inte ihåg å tänka på att du vart rädd.

– Just så! skrek Vainos-Kari vresigt. Jag minns!

Karigo nickade, men nu fick han syn på något nytt i skålen och fortsatte sin profetia.

– Du är lik en satan åt karn din – men dä ska du inte vara, han blir inte gammal mer – sjuk blir han å död – jag sir en svart kista efter en mörkbrun kamp – dä ringer – dom begraver ve' Risanka – men dä är en ti' än te dess – du hinner göra mycke djävulskap du, än, men i bene' blir du allri bra – allri' ska du sova riktigt lugnt mer – jo, en gång ska du sova nog så stilla – dä är någon som säjer »Vainos-Kari, kommer du inte snart? Vainos-Kari – skynda på mä julbaket» – å mycke ont går ut som rök – grön rök går ut från två gårdar – å jag sir dä som är sjufallt värre än allt hat å mord å alla djävlars blod, å dä är gammal synd – gammal synd med levrat, svartnat blod – går opp som en ånga av rigolvet, rigolvet – dä ligger en grå plankbit lös där – satan och perkele – dä riktigt skakar mäj – å från kärret ve Lasso – åhå – där springer ett barnkräk där – å ropar mor! mor! Där är bruna tuvor mä hundbärsris å hjortronblanvitt – vitt, som is – va' är där för lakan ute nu – håhå! – dä där hör inte hit – så ta inte åt däj – men dä här, nu, dä är ditt – ditt, hör du, – dö'n är ute å vallar dina får, å sir nog efter däj mä – å helvetes millioner – va nu då? – en hund slickar ett svart ben – en hund, du – som sir ut som gul, torkad synd – som gul – –

Karigo steg häftigt upp, sköt från sig skålen och var blek och sträng.

– Jag bryr mäj inte om däj mer – ditt satans mörker är bäst inte lysa på – men du behöver inte vara rädd – för en är den, som sir och dömer, en annan den som sir och förbannar – – Bed ditt Fader vår så gott du kan! Och gå, nu!

Vainos-Kari skalv till och fick en grön glimt i ögonen, men tordes inte se på Karigo.

– Du djävul! gnisslade hon. Djävla gubbe, du! Du är i bolag med fan! Hon spottade som en ilsken katta bortåt bordet.

– Så' mycke' bättre underrättelser har han väl då, föll Olle in. Han var mycket vit i ansiktet.

– Vad var det fråga om? sporde Olle ivrigt, när Vainos-Kari gått.

– Gammalt – ingen vet, hur länge sen – jag tror jag såg dagar av en annan tid. Den där gården är rent förbannad – och du ä' mycke för ung för å rota i – i det som är skabbigare än satan.

– Jag själv har känt nånting underligt vid den gården. Har jag aldrig berättat om Milusnatten, när åtta sov och var vakna på en gång?

– Nääj – och dä gör för rästen däsamma. Du ljuger allti hälften. Egentligen ljuger du alltihop – ljuger som en satan.

– Åh, nej, säj hellre som en liten gud, ibland. Olle satte sig på en vedklump framför kaminen och stirrade in bland de svarta, svalnade bränderna. Han ryste – en slocknad brandhög var något alldeles ohyggligt – allting som inte fick brinna riktigt ut – då blev det pipiga gångar och mögelfärgade små kamrar och gravar med vita

väggar, ramlande, håliga väggar – hallar med stupande kolonner, spetälskeätna och ändå inte uppätna – råtthål med falaska, som kilade ut och in som små, gråa råttor – och kors och tvärs kringbrända vedpinnar, som ben och armar på riktigt uthungrat folk, och inskärningar – djupa streck med vitt i som knivhugg i rått kött, och längst in två röda glöd som sura, onda ögon – det var otäckt med en eld, som dött mitt i sin gärning utan att göra rent efter sig.

Han slog igen kaminluckan med en skräll, så att Karigo hoppade till.

– Får jag se i den där gröna skålen?

Karigo betraktade honom hånfullt, och Olle drog en stol till bordet.

– Vem ska jag tänka på? frågade han.

– På Marja från Vano, svarade gubben utan att fundera. Olle mörknade, Marja från Vano – henne ville han visst inte tänka på, när han tittade i Karigos gröna skål. Fy – att se hennes bild i den smutsiga vätskan – den lilla veka Marja, som han låg hos i jungfrukammaren på Blågård varje lördagsnatt. Men nu tänkte han i alla fall på Marja – det gick inte att få bort henne ur hjärnan nu. Han var rädd för att se henne. Hon kanske såg ut som en död i den här skålen? Som luktade zink och svavel och bränt horn och Gud vete vad! Han stirrade förstrött ner i den simmiga vätskan; han såg två fläckar på botten, två svarta fläckar. Han tog sig för att se på dem, och han kände sig hela tiden medveten om Karigos ögon, som envist och ihärdigt stirrade på honom. Fortfarande var det bara två svarta fläckar, men så blev det flera; nu var hela bottnen full av dem. Det var rött någonstädes i ett djup bakom dem, tills de svarta smälte ihop – nu såg han inte vätskan mer, bara en mörk himmel med svarta kronor av tallar, som gungade mot det mörka – men ännu anade han de blanka konturerna på skålen, som en ram av guld kring allt svart – nu stormade molnen framåt – nu ordnades det hela och tog form, nu skedde här en skapelse av ting – fram ur töcknet. Men här var ingen Marja. Han andades lättare. Han såg ett snöfält – och någon mörk punkt rörde sig i snön. En människa som höll på att gå sig trött, och nu stannade det mörka. En gammal man med en yxa på armen stupade omkull och vart liggande i snön. Yxan föll rakt ut åt ena sidan, och en arm låg utsträckt åt den andra, och alltsammans liknade ett svart kors mot snön. Han hade bara en känsla: att springa fram – ja, visst – nu sprang han genom den djupa snön, men kom aldrig ditbort, där det mörka låg, fast bröstet arbetade som en ångkolv och svetten dröp från pannan. Och så sprang han allt fortare – skulle väcka den gamle som sov sig i döden – men så stannade han tvärt, scenen byttes, det var sommar nu och löven sjöngo vid en sjöstrand, och en bofink drillade. En båt rodde ut med kraftiga årtag och kölvattnet porlade ... Han stod stilla – hjärtat bultade ännu hårt, men han hörde ännu bofinken sjunga. Båten svängde om en udde, där en man stod och metade. Allt var förunderligt – här var luften så lätt att andas, här var bestämt himmelen. Här låg en känsla av vår i rymden, i skogen, på sjön. Ett mörkt moln drog över himlen och vattnet blev svart. Vattnet delade sig. Det blev svarta fläckar, mellan dem krusades vattnet av vinden. Det mörknade allt mer. Horisonten var en ring av guld kring det svarta, nu var det två fläckar. Ringen av guld var skålens glänsande brädd, och den simmiga vätskan låg grå och död som kall välling.

Han försökte röra på sig. Han var stel i hela kroppen. Han slöt ögonen, det gjorde ont i dem. Han vred sig med ansträngning helt om och öppnade ögonen. Där satt Karigo och stirrade som förut. Och rummet var mörkt och ruskigt och grått, och han tyckte att Karigo var ful som en djävul.

Den röda marschen.

Vi äro en röd värld, vi, i en stuguskym-
ning grå.

Och vi dricka vår del av det späda blod,
tills trollmannen ber oss gå.
Vi ha spänt vårt skinn med livets saft,
på jakt bland smuts och lump.
Och en underlig man med en underlig
kraft
har befallt oss att dö i en sump.

Det var en ljus sommarnatt, så ljus att Karigo och Olle kunde se varenda liten vit kiselsten i den trampade, hundraårsgamla vägen de gingo. Den vägen snodde i ormande bukter över backar och berg, sneddade och gick på slänt i blomdoftande dalsänkor, höljda av daggigt gräs, gick åter ut på skogarna, steg i vindlar över ett fjäll, gick neråt igen, ömsom mjuk, ömsom hård, stundom hal av visset barr, ibland igenväxt av skräpig ljung, och slutade vid en röd liten stuga med gråa uthus i backsluttningen av det höga Kerasso, där stigmän påstå att en örn haft sitt rede en sommar och där Karigo en gång skjutit en älg i olaga tid och vänt syn på kronojägaren så att han inte såg slaktplatsen fast den låg alldeles under hans näsa. Kerasso, det kala ödeberget, med en spets som en skrockig stövel. De båda hunno fram, och Karigo slängde av sig sin skinnväska utanför dörren och satte sig på trappan. Ett barn skrek därinne och en gäll käringröst trätte, det var inte roligt att gå in. Och de sutto där och sågo gårdens katt leka med en fångad råtta.

Djuret var illa bitet och rivet men gick ändå närapå en hel halvmeter var gång missan släppte, och sölade ner det liggande, våta hundgräset och vattenvålman med blod, och vart fast igen och hållet mellan två bruna, små, spända käftar. Missan höll i säkert, och ögonen lyste som fosforved och morrhåren stodo ut som styva borst – och nu var kravlingen fast igen och kravlade i väg, suddande och rullande, ett litet blint, dödsdömt sönderbitet svart bylte, och när det gick för långt slog en slät tass ner, och så en vass tass – och så tog missen tag med tunnspända käftar – och släppte igen och tog i igen och klämde till på det blinda byltets mitt, så att två vita, trasade punkter nästan kröp ut och hängde i ögonhåren, som klibbade av rött, smetigt – och sen åt missan sitt knastrande mål – och så var det en väg, en röd väg tillkavlad bland hundäxing och våt, vild vallmo, och det såg Olle och hörde hur missan åt och hur ungen skrek därinne och hur käringen trätte. Och solen höll just på att gå ner.

– Va ska vi egentligen göra här? Är det någon besatt därinne? frågade Olle med huvudet stött i händerna. Han plirade mellan de smala fingrarna på Karigo, som inte låtsade höra hånet, utan snodde gräs kring händerna, teg och såg på missan som ätit upp och lämnat något blått kvar i gräset.

– Ska vi sitta här länge? Är det inte gärningars tid ännu, o du store trollkarl? Har inte solen gått ner? Eller längtar den store medecinmannen efter sin hembygds kvinnor, säd och vin?

– Håll käften! svarade Karigo eldhett. Om du inte vore – om jag inte behövde –

– Om du inte behövde mäj, så, så skulle du förvandla mäj till en sågbock. Men du behöver mäj.

– Och ger däj föda och husrum för det, så var tyst och låt mäj tänka!

Olle sjönk ihop i butter ensamhet. Inte ens nöjet att få skoja med någon. Jämt var allt så bistert högtidligt, så dödgrinande allvarligt.

Det var nog ingen sjuk som skulle botas i kväll – åtminstone var då inte den där ungen bröstsjuk, som gallskrek på det där viset. Men Karigo – han såg så högtidlig ut som om han tänkt mässa för råttans själ. Hå, hå, ja, ja!

– Jag tror allting är urfånigt! bröt han ut så högt att Karigo släppte sina grässtrån. Just då öppnades dörren

och en sträv, ödmjuk röst sade:

– Ni skä full vassågoa å stig in.

Det gjorde de, och då skrek ungen ännu värre, men teg, när Karigo hötte med sin svarta näve.

– Nu ska du titta – titta på sängarna – titta riktigt – på bordet – i alla hörn – i varenda springa – å kom sen å säj vad du såg! viskade Karigo hest.

Olle lydde förvånad och nickade långsamt med sitt ljusa huvud, gick sedan till sängen, en svart brädlåda med halm och trasor i, gick till spiseln, dörren, synade bordet, såg uppåt taket och kom rysande tillbaka till trollkarlen.

– Alla djävlars bleka blod! viskade han långsamt och eftertryckligt. Att folk kan bo här!

– Dom kan ju inte, ilskades Karigo. För då vore väl inte vi här!

Nu följde en lång, jämrande historia från kvinnan – hur det åts blod – hur det kröp och sög – hur det förstörde och pumpade ut – hur de små klagade och stönade i sömnen. Och Karigo svor och sade att det där visste han förut. Nu skulle han göra sitt, och sedan gå, kvinnan fick ta sina barn och gå ut, om hon ville och stanna inne om hon ville se på, bara inte knysta ett ljud ur sin magra strupe. Men hon stannade nyfiket och modigt kvar, och satt blek och urskrapad i den svarta spiseln, med sina jämrande ungar omkring sig.

– Var ska jag sitta – så jag ser bäst? frågade Olle intresserad.

– Sitt där vid dörren, på golvet – och rör däj inte ur fläcken och tala inte ett ord, innan du hör mig gå över golvet.

Han satte sig ner där Karigo anvisat plats. Herregud – det var allvar, det här – det var värre än döden – åh – millioner av röda små, mitt i all denna vitt skrikande fattigdom! Han satt med ryggen vänd mot Karigo och såg ej vad han gjorde, om han nu ens gjorde något; i alla fall rörde han sig inte.

Det blev långsamt att vänta. Dörren stod öppen. En vind som gått över det våta gräset kom in, fuktig och sval, och nedanför trappan surrade en humla och en sparv kvittrade i ett äppelträd. Så underligt! Satt Karigo också på golvet bakom honom? Satt ännu kvinnan kvar med sina gulbleka ungar i den gapande, ohyggliga spiseln? Han stirrade slött mitt i den breda, ljusa randen, där nattens mjuka ljus föll in genom den glappande dörren.

Han tänkte på allting, men undrade mest om detta var rent nonsens. Då ryste han plötsligt – där kommo de – där gick den röda marschen! En linierak, röd strimma av glänsande punkter, röda, blod – åh blod gick ut i natten att ruttna i sumparna! Den röda randen sprang allt snabbare – han tänkte börja räkna dessa små röda pärlor – han var rädd att de skulle vika av och han få de röda över sig. Någonting kallt strök hans nacke och hans rygg blev stel – men den röda linien bara gick och gick – ut genom dörren, nedför trappan – den skälvde, den darrade av lust att komma i väg – han kunde inte se, vart den gick, men här på golvet rann den och rann – nu visste han vad det var – det var de röda som gingo. Karigo hade förbannat dem och bett dem gå att dö – varenda en hade en droppe av dessa svultna ungars blod under sitt spända skinn, och gick bort i natten med det – åh, så många droppar, så glänsande stinna – var det inte slut än? Var fanns Karigo och varför var allt så tyst? Hur många timmar skulle det ta’ innan alla gått? Det skymde allt mer – och han kunde ej slita sina ögon från det röda bandet som rann – som vandrade i väg med allt blodet – blodet – han tänkte – det blodet har kostat – åh, så många gånger fars rygg krökts och mors armar slitit för maten som det blodet blivit av – så hejdlöst mycket myllrande, blankt blod ur halsar och kinder – och små blåa smala vador! Så lustigt det rann ut i dörren – aldrig vilade det – det var en röd, springande linie, som löpte förbi –

så hastigt – ett rött snöre – som kom så nära, hans ögon – som skar ögonen – ett slipande, rött, blodigt snöre, som skar i hans ögon som en fil – en jättelång mask med röda leder, som dansade i väg. – Han ryste – fy fan att sitta här och se på allt det springande blodet! Att inte kunna ta sina ögon från denna löpande sträng av ont och rött! Han såg ej golvet och dörren mer – men den ilande strimman löpte förbi – förbi – den gjorde ont – den stack, varför blev det aldrig slut? Och så blev allt svart, som beck, och det röda, det lyste som eld genom mörkret – – – men nu skulle det bli bättre, nu, för Keris-Kerstis barn, nu, när inte allting gick åt till blod, som sögs upp och spändes in i dessa små, stinna bollar – nu blev bättre att leva, nu – när inte myriader små röda sög, sög små ungars vita, vissna bröst – nu när de röda djävlarna gick ut i natten att dö i någon sump, med små ungars och gammalt utlevat, svart blod i sig – för sista gången! Åh – han hatade dem – han ville springa upp och stampa och trampa till smask den röda linien – han knöt händerna, han rasade – han ville upp, men kom ej ur fläcken – han ville böja sig framåt och bita av den röda ormen, den ringlande blodormen – men något kallt som järn kylde hans nacke och kroppen blev stelare – han kom inte ur fläcken – ville sparka åt det röda – ville hoppa och förbanna – åh, så mycket ungt blod och gammalt, gulnat blod ur gubbens skallrande knän – blod, som skulle bli kött och ben och muskler och sköna kroppar – nu gick det ändå ut i natten – nu skulle här bli annat av – nu ingen liten skrikande jämmer i mörk natt, när de röda kommo ur vinklar och vrår för att leta efter mjukt kött och varmt att dricka. I mörk natt ingen stönande gråt under den svarta fällen när de små sög – – –

Och det röda rann, och det mörka vart mörkare och allt var tyst, bara hur golvet frasade under alla små heta fötter! Huj – så det gick! Och ibland blåste det mjukt genom mörkret, men det röda rann och rann. Satan! Så skulle alla små röda djävlar springa – nu blev det hälg här! Och inga prickar efter utkramat blod på arm och hals – Gud i himlen – skulle det aldrig stanna – var linien ändlöst lång och natten den längsta på året? Han slöt med våld ögonen och föll baklänges mot det svarta plankgolvet.

Karigo ropade något och höll en hand över hans ansikte. Då vaknade han.

– Ha alla gått? frågade han dödsblek.

Karigo skrattade.

– Vi går hem nu. Vi behöva varsin sup – eller hur?

Olle reste sig skälvande om och såg kvinnan sitta i den kalla spiseln. Tre barn sova på hällen, tätt tillvarandra. Han steg raglande ut och kastade sig raklång i det våta gräset.

Över bärget kom morgonen, och den var inte röd, den var gul. Det flammade som eld av vaknande prästkragar och daggdrickande vallmo, och det kom som ett rus i brisen, östanfrån.

Midnatt vid Varma Källorna.

”En gång blir källan en åker, där säden
böljar för vinden –
ting, som man offrat vid midnatt skola
skrapa mot plöjarens plog.”

Han stannade hänförd vid kanten av Varma Källorna och såg drömmande ut över myren. Så här såg majnatten ut, när den skymde över trolldomens och andarnas äng, och hela dalen mellan Kerasso och Vaimula ångade som en jättegryta, och den milda luften smekte huden som ett ljumt bad!

Han satte sig på ett klipputsprång med benen dinglande nedför stupet. Under hans fötter skimrade de tre

heliga källorna, där trolldom förövats i hundratals år, och dit ingen gick för nöjes skull. Det var här Karigo »kastat ut» och besvurit de gula kärrens andar om regn, och förbi här hade han i tre år gått »årsgång». Detta var en helig och mystisk och tilldragande plats, och här rökte Olle sin pipa och lät benen svänga rytmiskt som pendlar mot den mosslupna bergväggen.

Så småningom började han känna sig underlig till mods. Högt bakom honom, nästan mot himlen, låg gården där han sett den röda marschen, och han försökte tänka över vad som skett då. Det hade säkert hänt något som ingen begrep – kanske om han stannade här finge han se något mer som ingen begrep? Varför hade det obegripliga en sådan lockelse, och varför var han så vanvettigt rädd för att få en historia naturligt förklarad? Han kunde ej förstå det, och inte heller detta att han saknade den spökrädsla, som till och med de upplysta ibland besvärades av?

Det skymde allt mer och blev tröttsamt att sitta däruppe. Han hoppade ner och sprang lustigt ut på de gungande tuvorna. Foten stötte emot något hårt och han tog upp det; det var en liten kruka av hård, ärgig metall, säkert koppar. Han skrapade den med slidkniven – ja, det var koppar, och i den hade säkert jord från kyrkogården burits hit någon gång i tider som gått. Han skulle ta den med sig hem och förvara den som ett minne av denna natt. Så vacker den var – med en hamrad, djup inskärning runt kanten. Den var ej tung – han vägde den i handen – rymde kanske ett halvt skålpund jord.

Små, spetsiga, gula lågor lyste ute på vattnet – det var näckrosorna, som ännu ej somnat, deras bladkronor stodo ännu som öppna munnar, andande in de varma ångorna som smögo över sumphålen därute. Han visste, att om man efter midnatt speglade sig i det becksvarta vattnet, såg man inte sin egen bild, utan sin älskades. Han började undra över om han älskade någon. Eller vad den såg för något, som aldrig älskat.

Han gick försiktigt längre ut, böjde sig ned och började tvätta den gröna kopparkrukan i vattnet. På dess botten låg ännu något svart, och lossnade och flöt ut och färgade det grumliga vattnet grönt och vitt. Om detta var riktig kyrkogårdsjord, då var det delar, små smulor av döda, som nu blandade sig med vattnet. Så lustigt att tänka sig, att få en del av sin kropp blandad med vattnet i en pöl, långt borta från vägar och bygd! Men för övrigt, så kanske det inte alls var något underligt, bara litet mindre vanligt. Nu höll han på att tappa krukan, och gjorde en rörelse för att återvinna balansen. Stranden gungade lustigt, och i nästa ögonblick låg han i vattnet. Han skrattade, slängde den ärgiga krukan långt upp på land, vände sig på rygg och flöt sakta ut på djupet. Han var endast klädd i skjorta och byxor, det besvärade inte mycket. Så roligt att få ett bad! Förnöjd låg han och kände det dyiga vattnet omsluta kroppen, och kände doften av ungt gräs och björk komma strykande ned från Kerasso. Det var säkert hit de röda gått, när Karigo drev ut dem ur den fattiga stugan. I detta vatten hade allt samlat ont hällts ut i många hundra år. Det var som att bada i trolldom!

Han kom upp, frustande som en delfin, och kastade av sig kläderna, som kylde, när han ej längre låg i vattnet, tog upp krukan, och med de våta kläderna under armen gick han ut mot fasta marken. Där var en hög häll av granit med gulbrun mossa, och sedan han hängt upp kläderna på en halvtorr gran, satte han sig med uppdragna knän på hällen och stirrade ut över vattnet, som ännu krusades av den oro, han åstadkommit där. Det var säkert midnatt nu, inte en enda fågel sjöng och myren var grå som tjärad segelduk. Det var tre hål i duken, och de glänste som oformliga ögon, stirrande upp mot den violetta skyn, som så småningom grånade.

Då hörde han steg och vände sig om. En ensam man kom snabbt utför berget och när han fick se en naken människa sittande på hällen, blev han rädd och stannade, men Olle, som genast sett att det var en nordskogsmänniska, ropade på honom och frågade efter tändstickor.

Men karlen bara stirrade. Han visste, att detta var en förbannad plats, där man såg allt möjligt.

– Men så stig då hit, för djävulen, och känn på min kropp, jag är allt en så riktig människa som du, fast jag

råkat ramla i, där borta, och måste torka mina kläder innan jag går hem!

Nordskogsmannen såg inte så värst övertygad ut, men kom i alla fall litet närmare och kastade med stor ängslan en ask tändstickor bort till Olle, som helt glad nappade åt sig den och ropade:

– Stor tack! Visst är jag ett spöke – jag är ett jävla spöke. Inte finns det folk, som sitter här nakna, inte!

Nu kände han lust att skoja med nordskogsmannen, som ännu höll sig på respektfullt avstånd och tummade kolven till sin bössa.

– Om du skjuter och skjuter fel, ropade han skrattande, så stoppar jag ned dig i den heliga källan!

När han sagt detta gav han skall som en hund och satte i väg som en pil ut över myren, tog sats och dök med ett väldigt hopp rakt ner i det mörka vattnet. Nordskogsmannen stod som förstenad och stirrade på landen, som ännu gungade efter Olles tunga tramp, men så vände han och sprang jämrande bort genom snåren, långt innan Olle ännu efter uppkomsten fått vattnet ur ögonen var han försvunnen, för att i den lyssnande bygden plantera ut en ny, underbar sägen om de heliga källorna.

Midnatten var över, och han hade ännu ej fått tid att se den älskades bild i vattnet. Det började bli kyligare nu, och han måste gå och tända eld och torka kläderna. När han hoppade upp ur vattnet hörde han något som liknade en vargs glävs långt borta på myren. Det var människohunden, som drack källornas vatten och gav skall i byn var gång en människa skulle dö.

Nu snart flammade en eld borta på hällen, en liten sprakande brasa av torrkvistar, som kastade ett främmande, gult ljus ut i majnatten. På två snett ställda störar hängde hans kläder medan han själv låg nära elden. Hans vita kropp tecknade sig mjukt mot mossan, och han såg sig själv ligga där och önskade att någon mera sett, hur vackert det var, att så blanda ihop sig med natten och våren och känna sig som en underbar del av det underbara, vilda skogslandet. Hans tanke lekte med att helt förintas och gå upp i omgivningen – ja, om det kändes så, om det kändes så att dö, då hade han ingenting emot att dö i natt.

Han sträckte ut sig och låg med ena armen under nacken och kroppen rytmiskt böjd, tätt utmed hällen, drickande nattens svaga bris med öppen mun. Han tyckte att ett rött moln sam fort över himlen västerut, och från molnet brusade en stark vind fram och spelade som en orkester. Det kastade djupa skuggor över myrens källor och skymde bort Kerasso, och stugan däruppe, där de små fattiga barnen sovo. Den röda skyn var så vacker, och människolivet var så fult och fattigt. Han hade läst om rika ädlingar, som mitt uppe bland sina slavars fattigdom levde sitt liv för sig själva, och gjorde det till en njutning att leva. Han skrattade, han själv var en sådan furste. Som drack våren och livet som vin, under det allt folket i de små gråa stugorna arbetade, svettades och svulto och plågades av att finnas.

Nu ljusnade det över myren. En gammal saga oroade honom, sagan om att han var en fattig lösdrivare som ofta hungrade. Prästen i Vanhälla hade spått honom hungerdöden, om han inte arbetade, doktorn dårhuset, ifall han inte slutade med att tänka på spöken. Det var så länge sedan allt detta hände. Nu var han en konung, som låg vid en eld.

Alla de underliga människorna borta vid kyrkan och skolan funnos ej mer. Han hade intet med dem att göra. Han var en son av trolldomslandet och skogen. Deras upplysning bet inte på honom, han hade sitt rike för sig, och han skulle aldrig skaffa sig några kunskaper och bli lik dem.

Solen kom upp som en röd jätteros. Då klädde han sig och gick med krukan i handen längre in åt skogen.

Han hörde röster, stoj och skratt och började förbanna folk, som inte respekterade källornas hälgd. Det hördes som en hel skock av grovröstade barn.

Han gömde sig längre in i skogen för att se vad detta oväsen betydde. Nedför Kerasso stormade en flock barn och framför dem gick en yngling, klädd som en jägare, men utan bössa. Ynglingen tog upp en sång och hela skaran sjöng:

»Vi gå över daggstänkta bärg,
som lånat av smaragderna sin färg,
å sorger ha vi inga, våra glada visor klinga,
när vi gå över daggstänkta bärg.»

Han smög sig längre fram, försiktigt, spejande. Nu stannade den gropkindade anföraren, och tog upp en liten sten och visade den, och alla de unga männen flockade sig omkring honom. Han talade om stenen. Det var kalkspat, sade han, och alla barnen fingo hålla den i handen och se hur kalkspat såg ut. De hade varsin stav i handen. Nu pekade den gropkindade ut mot källorna och sade något. Han blev allt mera högtidlig och högröstad och höll en lång predikan om forna dagars mörka vidskepelse. Och han slutade med att föreslå, att de skulle sjunga sången om frihet och ljus, och så sjöngo de igen under det de återvände uppför berget.

De hade försvunnit och nu flög morgonen hastigt fram och allt blev så nyktert. Den ensamme satt länge kvar vid en mörk klippa, som ännu hade kvar litet av nattens färg, och for smekande med händerna över kopparkrukan. Han satte sig att stirra ned i dess botten, och såg något vitt röra sig djupt ner. Det var en liten mask, som fallit från något blad högt uppe. Han skakade ut den och krossade den med bottnen av krukan mot en sten. Han gjorde det omedvetet och utan att känna någon glädje över att döda. Han tänkte, att den gropkindade möjligen visste vad den masken hetat på latin – men det kunde göra det samma nu, när masken inte fanns mer.

Han gick på nytt ut till hällen, där han legat, och blåste liv i kolen efter elden. Sedan bar han på mera torrkvistar och lade sig på nytt ner att röka i ensamheten.

Solen hade stigit högt redan, och källorna därute lågo silverblanka och granna. Elden värmde hans kropp och solen vad den kunde. Han skulle snart gå hem, men först tumla om i den största och djupaste av källorna.

Han klädde av sig och lämnade kläderna kvar vid elden, och i nästa minut stod han på stranden och tog ett jättehopp ut i vattnet. Sedan dök han, men kom inte så långt ner att det ens blev riktigt mörkt, varför han hoppade upp och gjorde om försöket. Nu kom han ner – han dök allt djupare – nu var mörkret fullkomligt, och hans vidöppna ögon stirrade som blinda ut i det svarta – allt längre ner – detta var det fullkomliga mörkret – här fanns ju ingen botten – då stötte hans huvud mot något löst och mjukt som gav efter – – den första bottnen – nu var det bara att gå på – så skulle hans sägen ändas – han grep med händerna, fick fatt i den lösa bottnen och hans lungor riktigt jämrade efter luft. Ett ögonblick till, så skulle han nog börja dricka detta grumliga vatten. Ett ögonblick bara – det var lustigt att leka med döden – och så kom han upp och låg om en stund som en död på gungflyet, tvärs över en rotspira. När han såg upp såg han ännu elden lysa rött borta på granithällen.

Han reste sig och såg med ett matt leende ned i vattnet.

– Jag lurade dig den här gången. Jag var för stark, sade han.

Spådomen om Varma Källorna.

Bleka och hatande män ha lutat sig ner över
vattnet,

läst i vårt grumliga djup och bedit om hem-
liga ting.
Öst av vårt heliga vatten över de blodade
händerna,
smitt vid vår dyiga våg på det ändlösa ödets
ring.

Svarta och blanka vi sova tryggt mellan gun-
gande öar,
tyst tog vårt sväljande djup emot var nersö-
lad kniv,
tysta vi speglade skyn och stränder av gun-
gande ängar,
sakta gick jägarna hit att offra för byte och liv.

En gång var källan ett hav där i solvita stor-
mar,
irrisskimrande dansen gick yr genom skum-
mande våg.
Då var sommaren het och blå och beskådad
av ingen,
osedd i vildhavet speglade åskmolnens svart-
röda tåg.

En gång blir källan en åker, där säden böljar
för vinden,
ting som man offrat vid midnatt, skola skrapa
mot plöjarens plog.
Då skola människor offra till järnets och trum-
mornas gudar.
Då skall tomheten vaka och sorgen sjunga i
skog.

Lasse Udd berättar.

I kolarkojan vid Mattna sitter en gammal gubbe framför den tända brasan varje kväll, och varje kväll är Olle där, såvida han inte är på bönemöte i stugan med de skymmande asparna utanför fönstren, där vildmarksmissionären Andersson predikar bättring och dom bakom sina två flämtande, hemstöpta ljus.

Den här gubben, Lasse Udd, går aldrig på bönemöten, han är aldrig rädd för domen eller för spöken, och hans trygga, bärgfasta lugn smittar även Olle, som annars bär på ett hett och rolöst hjärta. Han vill ha reda på vad Lasse tror – inte bara om spöken, utan om död och dom och helvete, och allt som Andersson predikar om, och han börjar med att fråga Lasse om han, vaken eller i dröm eller nykter eller berusad sett ett spöke.

Elden brinner, blåsten sliter i dörren, och granriset de sitta på, glänser som daggigt gräs i maj. I ett hörn nära härden ligger en klump murken lysved och glimmar.

– Ja, du gosse, jag har sett den onde bränna opp sig själv!

– Den stora hunden med eldglimtande käft, som Tor-Anders såg? Och som alla människor ha sett?

– Nej, inte den – den här var en flamma av eld, den hade skapnad som en människa och lyste grönt.

Olle såg mot hörnet, där lysveden låg. Där lyste också grönt.

– Det är längesen nu, det hör till det man inte glömmer. Vet du var människostenen på Svarta bärget är, den stenen där Kumi från Vaxhälla offrade ett får för att få nya tänder, därför att en spåkäring sagt, att det var lika omöjligt för honom att lyckas här i världen som att få nya tänder vid femtio år – den stenen liknar en femfingrad hand – nu var jag trött och satte mig att vila där – det var mitt i natten och bra nog tät skymning, men bra nog framlidet på våren, så det var inte beckmörkt. Jag såg någonting, som liknade ett vitt papper mot den mörka mossan några alnar bort, och det satt jag och tittade på, för jag hade just ingenting annat att titta på, och när det gått om en stund, såg jag, hur den stora stenen vart mindre och mindre och krympte ihop, tills den liknade en liten vit hand, och handen höll en liten grön låga mot det vita, och där var bara en hand och när den vita fläcken börjat brinna, försvann handen, och nu brann allt med en smal, slickande låga och en lång, grågrön rök som ur en jätterökpipa, och det vart till ungefär en mans höjd, och sedan brann röken, slingrade och ormade och brann. Jag tänkte: det finns malm i bärget. Så var i den gröna elden en underlig, slingrande kropp, som oupphörligen steg opp ur bärget och dansade och brann, och förbrändes till rök och sedan brann röken – det var ett huvud av rök och grön låga med vita, blinda ögon som urgrävt ler och med horngrönt hår. Jag minns – det var så, som jag säger – allt som var mörkt på en människa var vitt och gräsgrönt på det – och när en lång arm slingrade säj ut från kroppen, vart där en svart grop efter, en fåra med vita streck i – och allt vart mörkare och mörkare och försvann, och då gick jag nära människostenen för att se, men där fanns intet vitt papper, och när jag sparkade i mossan, hittade jag bara benen efter en duva, som höken hade hackat köttet av för länge, länge sedan.

Olle satt och såg på en gråsten ovanför kojhärden. Där kröp just nu en envingad fluga över den. Hon hade blivit väckt av värmen och illa bränd, men hon kravlade lustigt på för att komma undan livets besvärligheter.

– Det var konstigt, sade han fundersamt. Skräckvitt och spökgrönt och en död duvas bleka ben. Underliga voro i sanning tingen och tingens skuggor.

De sutto en stund och rökte i stilla frid och hörde på vinden, och när Olle såg, hur den stackars flugan föll i elden, tände han en ny pipa och berättade:

– Jag var åt Rävsjöhållet och hörde efter arbete där, du vet, den där tre mil långa, ödsliga vägen, över Stenhara och Stora och Lilla Vargbärget, och Vargbärget är den enda stugan på hela vägen. Jag fick inget att äta på ett par dar – hur det nu var, var nära att stupa på hemvägen. Mitt i natten kom jag till Vargbärget – det var sent på sommaren och bra skumt, men genom granskogen såg jag ljus lysa ur stugfönstret och var glad att folk var oppe, jag skulle gå in och tigga en brödkant, jag skulle be dom vara hyggliga – så skulle jag göra dom en tjänst en annan gång – och så visste jag, att det var rysligt fattigt folk, så jag var säker på att få mat där, fast jag inte kände dom – och jag släpade mig fram till fönstret och hur trött jag än var, var jag tvungen att stanna och se efter, vad det var för ett hälsikes stök därinne så sent på natten, folk som skymtade förbi fönstret som hastiga skuggor, och folk som talade hårt och trätte. Jag såg in – en gammal gumma satt vid spiseln och ungfolket sysslade med bak – mitt i natten – nå – det var ju inte så underligt – jag såg, att ugnen var eldad, degtråget stod vid spiseln och småttingarna lekte på golvet – det var värre att förstå. Och jag hörde unga far säja till unga mor: »Ska du baka vitt brö nu igen – tycker du det är kalastider nu?» Och jag såg unga mors svarta ögon, när hon vände säj om och svarade: »Nog räcker dä i din tid – så håll mun!» För min del gav jag tusan i deras gräl – nu skulle jag få varmt bröd – och det var huvudsaken, och grubblade inte vidare utan gick in i farstun, där var ingen dörr för den utan bara ett stycke säckväv, som hängde i trasor, och jag knackade hårt på dörren och väntade på svar, men ingen svarade – jag lyssnade, men inte ett ljud. Och så steg jag in – dom blev rädda och teg, tänkte jag, kanske dom trodde det var tattare som kom – –

Jag väntade en hel ström av ljus emot mig – tänkte, att lampan slocknade av draget, och jag gick in och hälsade god afton hårt och rent genom mörkret. Men där var ingen lukt av bak, bara utdunstningar från sovande, och jag hörde en man snarka hårt borta vid västra väggen – och – jag smög mig ut helt tyst och gick min väg och kom till ett rovland, där jag stillade den värsta hungern.

Lasse såg slött in i elden. Olle talade:

– Det är inte så underligt, som man skulle kunna tro, det har nog sin riktiga förklaring, men nu för tiden törs folk inte tänka på det som dom inte kan förklara med naturläran.

– Dä kom en liten en – han var väl bara ett par fot hög, å gick över snön vid Kejso-Lasso – å jag hälsade, men han svarade inte, men när jag kom nära, sa jag: God kväll, är du ute å går så sent? men han svara ingenting, jag såg också i snön, men där blev inga spår efter han – men det här var bara en början på historien, å en vecka efter var farbror min död, å så en månad efter börja han gå å skrota hemma, å vi fick aldrig fre för'n – å jag kan inte lägga ut dä som du kan, å ingen tror det här – han sa', att snart är det svart kväll för däj mä, å att jag snart skulle slippa ifrån det här – jag brukar aldrig ljuga annars – varför skulle jag ljuga nu? Som sakt – varenda natt, å ibland mitt på ljusa dan, var han i rummet – å han skratta å grät å var som om han levat –

– Nu för tiden tror dom inte – jo, kanske dom inte är så säkra, som det låter – men dom skäms för dä – sir du, att tro på det som inte kan vägas som sill å mätas med meterstock nu – det är som att ha skabb i skallen: dom vill inte gärna ta av mössan, för då syns skorven, å på det viset får vi allri si annat än mössan – men vi kan ge oss den på att skorven sitter där, lika förbannat!

När Lasse sagt detta kröp han i hörnet och sög sakta sin snörvlande pipa. Olle satt länge och såg, hur allt därinne blev mörkare. Men när han tog avsked, satte sig Lasse upp stödd på armbågen och sade:

– Jag bryr mej inte om sånt där. Får jag bara vara i fre' för spöken tills jag blir ett spöke själv, så må det vara hänt. Men jag vet nog – nog har jag sitt – allti – inte lurar dom mäj, inte!

Sällskapsliv.

Skolsalen hade varit festsmyckad och överlärare Domquist hade hållit föredrag över ämnet »En sund själ i en sund kropp». Olle hade suttit i ett hörn av den enbuskprydda salen och sett talarens ansikte, som passade till föredraget ungefär lika bra som tranbär till söt mjölk.

Föreläsningsföreningen i kyrkbyn hade inte råd att kosta på Finnmarken andra föreläsare, och när det var med ett tjog skioptikonbilder och uppläsning ur Topelius', »Ljung» på slutet, kunde det väl duga, och finnarna voro minst av allt bortskämda på vad Domquist kallade andlig föda. Gubbar och gummor och små barn hade roligt åt bilderna, som Domquist visade, och sedan var det grafiska tabeller på slutet, som visade, hur förfärligt allting steg, när det steg, och hur det sjönk, när det sjönk, och alldeles på slutet en vådligt stor öltunna bredvid en förfärligt liten rågbrödskaka, som visade, att den lilla kakan var mycket kraftigare än den stora tunnan. Och sedan sjöngs »du gamla, du fria» och följet tågade ut och det var bjudning inne hos lärarinnan och Olle var också bjuden.

– – –

Det var ett lågt rum med vita, kalla möbler och lika vita gardiner för de låga fönstren.

Samlingen var inte stor, men räckte till. Utom Domquist och Olle var det fyra lärarinnor, alla lika unga och

lika nyss komna till trakten, Domquists son, Herman, som nyss blivit kontorsbiträde, samt fru Domquist, vördnadsvärd och grå och talande med len och löpande röst. Hon bar en schalett om axlarna och en mängd bruna kammar i håret. Hon var en bruksförvaltares dotter och kunde skicka sig även i prästfamiljen.

Där tillämpades ingen rangordning vid bordet, så att Olle kom att sitta mellan Domquist och en liten kvittrande lärarinna, som bjöd omkring kakor. Domquist måste absolut äta den ena sockersållade pepparkakan efter den andra, fast han försäkrade, att han hade ihåliga tänder, som inte tålde smetet, och fast Olle påstod, att han redan ätit sex, måste han (med tillfredsställelse) sluka även den sjunde. Kring bordet böljade skyar av ljust och skärt bomullstyg, och mitt emot såg han den korrekt svartklädde kontoristens mörka kropp sticka upp lodrätt, som ett järnspett i en blommande äng. Hans tal var endast ja och nej till alla utom flickan till vänster, på vilken han ibland såg med sitt ena öga och sade: »tackar!» Och när hans mor räckte honom sockerskålen, såg han på henne med det andra ögat, men sade ingenting, och Domquists stora arm med en knäppande manschett vid armleden var alltid i vägen för Olle, när han skulle ta något, och Domquist kallade alltid Olle »unge man», när han tilltalade honom och när Olle sade något, så att allas ögon riktades mot honom, spred sig en imma av försagdhet kring alla dessa vemodsmilda ögon och kring allt luftigt bomullstyg, och det blev så tyst då, ty Olle hade en så smutsig krage. Men det var bra, så länge man fick sitta vid bordet ändå, tänkte han, för då såg dom inte skorna.

Det var undanstökat till sist, efter en halv timmes nästan ordlöst drickande och tuggande, blåsande och smaskande, men man fick ju inte ge sig i väg på en gång ändå, för då såg det ut, som om man inte trivdes. Åtta pinnstolar flyttades samtidigt bakåt och skrapade mot golvet och åtta ansikten spejade efter värdinnan, som kvittrade »ingen orsak» åt varje huvud som nickade och varje rygg som krympte och strax styvnade igen. Och det gällde att placera sig igen, och Olle kröp bort till ett sybord i ett hörn; där fick han plats för stolen och där fanns en bok som hette: »Vad en ogift flicka bör veta», och en annan som hette: »Skepp som mötas i natten», och en tredje som var populärvetenskaplig och handlade om tiden före alltings skapelse. Det gick an att slå ihjäl en stund med den. När han bläddrat i den, och med mycket djup min låtsat fastna på en av sidorna, hörde han ett mummel myllra sig ut från hörnen av rummet. Och mumlet steg till ett mulet sorl, och något som liknade samtal kunde urskiljas ibland, och någon särskilt vass röst skar upp i det mulna ibland, och Olle var hela tiden medveten om att någon såg på hans grova skor, som han försökte dra in under stolen, något som inte gick an, för det satt en slå på tvären.

Domquist hade stått en lång stund vid kakelugnen och talat om några farliga baciller, som hette Perpe eus tuba, och som liknade en kringvriden och åter rätt vänd korkskruv, fast mycket mindre, förstås. Han kunde också tala vackert om stjärnorna, och det tyckte Olle var roligare, varför han såg upp från boken och sade:

– Dessa oändliga rymder är i alla fall ganska häpnadsväckande.

Domquist vände sig helt hastigt.

– Ni menar stjärnerymden, unge man, sade han, belåtet lekande med sina rockskört. Jag har verkligen haft förmånen studera dessa saker just under den lärde mans ledning, som skrivit just den bok, ni där håller i er hand. En mycket stor förmåga, ett gott huvud – och därtill en fattig yngling, som arbetat sig upp.

– Det oändligt stora och det oändligt lilla, fortsatte han med begrundande ton, är det mest underbara. Jag talade nyss om baciller. Jag talade om dem, därför att de äro så små. De tillhöra det oändligt lilla. Å andra sidan hava vi dessa omätliga himlakroppar, om vilka vi aldrig kunna göra oss en riktig föreställning. De äro det oändligt stora.

– Vilken av dessa rymdens strålande vandrare älskar ni mest, herr Domquist? frågade Olle med en djupt allvarlig gungande rörelse på sitt unga huvud.

– Så frågar den som ännu ej lämnat det enskilda för att övergå till de allt omfattande begreppen, svarade Domquist, i det han såg omkring sig med minen av en lärare bland mycket små barn. Det gäller här som alltid att söka sig fram till helhetsbegreppen, eller med andra, kanske något svårförståeligare ord, uppfattningen in summa – fast det må jag säga: Mars intresserar mig ofantligt.

– Och vad är er åsikt om kanalerna?

– Kanalerna, unge man, äro säkert de bästa stöd vi ha för hypotesen om mänsklig verksamhet där uppe. När jag går allena ute i de mörka kvällarna och skådar dit upp, tänker jag ofta på om paradiset månde vara beläget där.

Han blinkade skälmskt mot fröken Hamm, när han sade detta, vilket skulle betyda, att han på grund av sin moderna upplysning aldrig nämnde paradiset annat än på skämt.

– Men det skulle ju kunna hända att de där rutorna i Mars bara är planetens gradnät, inflätade Olle snabbt och nervöst.

– I alla fall torde de antyda någon verksamhet, fortfor Domquist, utan att låtsas höra skämtet. Han grep eldgaffeln och rörde nervöst i brasan.

– Oh, ja, riktiga kanaler – riktig verksamhet, utropade fröken Hamm. Hon fattade ett vilt beslut att kasta in samtalet på något annat. Men nu ska Olle berätta en historia. Jag har hört han ska berätta så bra, tillade hon bedjande.

Olle tittade hastigt på Domquist, som hastigt tittade på klockan, och »oh, ja» skreks det från fem hörn. »En riktigt ryslig spökhistoria!»

Han bläddrade förvirrad i boken och smög sig att titta på Domquist, som högg i:

– Man kan ju inte berätta, om man inte är i den rätta stämningen. Om vi skulle gå ut och se på detta härliga månljus vari hela nejden badar.

Men det blev genast protester. Lampan skulle släckas och bara brasan lysa. Man skulle sätta sig på golvet var som helst och Olle måste berätta. Och så blev det, lampan släcktes i en hast och brasan ordnades och Domquist fick inte gå, fast han redan var på väg. Han måste sätta sig, men inte på golvet utan på en stol, vilket ansågs på grund av hans mognade ålder och ansvarsfulla kallelse honom mera värdigt.

Olle drog sin stol nära brasan och såg oroligt omkring sig. Jo, de hade ställt till! Där sutto de nu, eller lågo, som hopkrupna vita höns.

Vita höns!

Men han måste väl börja nu. Och så stirrade han in i glöden och började historien om skolhuset i Dombo.

– Den här historien är det farligt att tala om, för den har det felet att inte vara så gammal, att den kan räknas till kulturhistorien. Han blinkade åt Domquist och skrattade mycket dämpat.

– Det var vid Dombo fattighus – ni vet väl, var det är – annars, om ni inte vet, så ligger det ungefär, där solen går upp i maj månad, fast inte fullt så långt bort. Där är ett skolhus, som hör fattiggården till, ett stort, högt skolhus med gammalmodigt tegel på taket, och ett lågt, brett fattighus är det, med mossigt spåntak och lortiga trappor och skumma fönster. Och det kan just göra detsamma, för dom som kommer dit ä’ inte vana just vid nåra finesser i fråga om bostad – det hör inte hit – där bor många kvinnor med barn utan far, och många gamla kvinnor och gamla män och alla är just jämnt upp så pass härdade i fattigdom förut, så det

biter ingenting på dom – annat än det alldeles rakt förbannat ovanliga.

Se så! Nu gick han på och svor och var ohövlig mitt i societeten igen! Dom mumlade – han fick lov skynda på med historien, så dom glömde bort det här. Han letade förtvivlat i västfickan med högra handens tumme och pekfinger.

– Och dit kom en ny lärarinna, och det ska ni inte fästa er vid, för det här handlar inte om lärarinnor, utan om spöken. Den här lärarinnan var dum – bry er inte om det, för det var bara hon, som var dum, och inte var hon så värst ung heller, och inte så värst vacker, men det rår ju inte jag för, och så var hon övertygad om att hon var en rent av hälsikes specialist på uppfostran och det är ju möjligt att hon var (nu svor jag igen) och det var i alla fall en liten fattig flicka, som gick i den här skolan. Och hon hade ingen mor, bara en mormor – och så hade hon så där skygga ögon som somliga små ha, jag vet inte varför. Och så hade hon svårt för att lära, kunde aldrig läxorna – –

Han letade på nytt i västfickan och såg sig om med hjälplös iver.

– Som sagt, aldrig har det funnes en dummare barnunge än den, inte, hon var idiot, förstår ni – – tråkigt ord, det där, men det måtte vara tråkigare att vara det – – och den här lärarinnan var sträng som Gud fader och kall som järn om vintern, och fast nu mormodern grät och bad och gjorde vad hon kunde, så begrep ändå inte lärarinnan riktigt, hur fallet skulle behandlas – – men det är ju förklarligt, för seiminariekursen är ju fyraårig och på den tiden hinner en glömma mycke' av det här livet, som en kan förut, och det fanns en likbod vid fattighuset, och den hade vitkalkade väggar inuti, men inga fönster, utan var mörk som en riktig grav, och nu hittade lärarinnan på att stänga in den här lilla flickan där, för att hon skulle få bättre lust att lära sig, sedan – det skulle bli ett straff, som rev och bet – och det hände sig, att hon släpade dit den lilla – hon skrek mot i dörren förstås, men vart inslängd –

Kan ni tänka er, hur det var? Men det kan ni inte – – jag vet hur det var, för jag har känt det – – där är det knappnålar som ramlat ur svepningar, full hela golvet – och där är inbiten lukt av kött som ruttnat– – och där står en stor bår i ett hörn – – och där ligger en hög gamla blekblåa lakan, och allt det där har ett barn stått i den öppna dörren en solskensdag och tittat in på och låtit sin tanke leka med alla dessa föremål och ryst och tänkt på den största av alla fasor – – att vara tvungen vara ensam här – och ni säjer det här var ju ingen märkvärdig historia, men jag tror, det är den märkvärdigaste jag kan – och så, att handlöst slängas dit in och få dörren stängd efter sig – det är att linda in en liten barnunges själ i ett sådant där lakan – att sticka i en liten virrig hjärna med alla nålar, som ramlat ur alla gamla svepdukar – och om en hinner tänka, så kommer hundra historier, som tisslats och tasslats av käringar vid gårdens brunn i halvmörkret, när allt är inrullat i fasa och små barn lyssna – och som bitit sig fast i en dimmig liten hjärna och gjort den slö och rädd – nej, så mycket på en gång kan jag inte tala om och inte ni tänka er – när dörren slogs i lås, föll hon ihop och då stod hennes hjärta så stilla, som stenarna står på alla gravarna i Bro – och när dom släppte ut henne tittade hon mörkt och vilt med ögonen – och det fanns ingen hjälp mer och där var bara en gammal gumma kvar, som höll på att dö och innan hon gjorde det, förbannade hon allt och alla, så att inte ens föreståndaren uthärdade att vara vid bädden, utan skickade bud på lärarinnan och sade, att den gamla ville tala med henne – och hon kom. Det var den lillas mormor, som låg där och förbannade, och när hon kom dit reste den gamla sig opp i sängen och skrek vid alla djävlar som fanns i dödsriket att hon skulle hämnas. Han letade i fickorna. Inte ens en bit tobak att stilla den värsta nikotinhungern med. Han började tycka illa om sig själv, men fortsatte i helt vårdslös och lekande ton, hängande vräkigt över stolskarmen med armarna.

– Och sedan dog hon och vart begraven, och när någon vecka gått kom hennes ande igen och hälsade på i lärarinnans rum. Hon kom oftast vid midnatt eller strax efter och dansade en häxdans framför Kaja Enes säng. Och Kaja skrek och bad till Gud, men det var ju också honom hon syndat mot, så han hörde henne inte. Det blev värre och värre för var natt, och så en gång hade hon den lilla flickan med sig och då såg Kaja,

att det inte var hennes rum längre, utan likboden, och där låg den gamla på båren och där dansade den lilla omkring med förvridet ansikte. Och av allt detta blev Kaja till slut vansinnig och måste sluta skolan, men först var skolrådet dit och tittade, och då kastades alla bänkarne om i skolsalen. Så att alla de höga fäderna på en gång fick se, att något galet var på färde, och så kom saken in i tidningen och fem turister reste dit och en av dem sov inne i skolsalen en natt, och på morgonen hade han ett svart märke på halsen. Det var som inbränt och ville inte gå ur – – –

– Jag tror, sade Domquist med något nervös värdighet, att ni, min unge man, behagat servera oss en historia, varav det mesta försiggått i er fantasi.

– Än sen då? utbröt Olle förtrytsamt, duger kanske inte min fantasi åt er?

Det blev plötsligt mycket tyst, och Olle kände, hur något oväder drog ihop sig ur hörnen och steg ut i rummet. Här var det väl bäst att komma med åskvädret på en gång.

– Jag ska bara be att få sluta min historia – – –

– Men det låter, som om ni själv trodde på spöken.

– Ja, svarade Olle i det han reste sig upp och såg på Domquist, jag tror på dumhetens och skenhelighetens och populärvetenskapens stora spöke. Jag tror på ert förnufts lilla enögda gud, som skrapat ut all verklig hjärna ur er huvudskål och ersatt den med stjärnkunskap, som handlar om baciller. Men jag tror att det finns hopp för er, om ni i enfald lyssnar till vist folk, när de tala.

– Vad behagas? Är ni en vis man?

– Tja, jag är ju inte fullkomlig – – –

– Nej, det ska Gud veta, inföll en vårdslös röst från dörren ur mörkret. Olle spratt till. Det var Hugo, som nu kom som den räddande ängeln.

Hugo steg långsamt fram och for sökande med blicken omkring i rummet, tills han försäkrat sig om att han befann sig endast bland kända människor. Han såg ut, som om han gått lång väg, skorna voro uppblötta och den slitna kavajen hängde slapp och våt över de kantiga axlarna. Håret låg framsmetat över pannan och ansiktet var blekt och trött. Nu kramade han förläget hatten mellan händerna och såg med ett betydelsefullt grin på Olle.

– Jag ber om ursäkt att jag kommer och stör, sade han med en hastig blick på flickorna, som ännu sutto på golvet. Det är visst något slags föreställning här, efter jag hör Olle underhåller. Ja, ja, jag ska inte bli länge, jag hörde av Lasse, att du var här, och jag måste träffa däj i kväll och så kom jag på att gå hit.

– Så du har träffat Lasse! Ja, jag ska gå nu – var har jag min hatt – jaså – å, tack, fröken Hamm, tack, farväl, allesammans, jag har visst sårat herr Domquist – men jag fick ju inte berätta min historia.

De bägge gingo hastigt ut och kommo ner på landsvägen.

– Nu har du sagt dumheter igen! Du ska låta bli att säga dumheter.

– Men hur i fridens namn ska jag bära mig åt då? Ska jag höra och tiga?

– Naturligtvis, så gör jag, och jag har aldrig obehag av det.

– Men det betyder väl så föga, om dom där är onda på mäj eller inte.

– Det betyder vad det betyder! Jag ville inte vara i ditt ställe nu.

– Det ger jag fanen! Hur var det med Lasse?

– Jo, ser du, jag ville inte tala om det därinne, för det blir ett sånt kacklande. Vår vän Lasse är inte mer ...

Olle tvärstannade och stirrade på kamraten utan att kunna fatta.

– Vad säjer du, människa? Lasse är väl inte – – –

– Jo, då, det är han. Han har hittats död i sin koja på Vidi-Vidi. Troligtvis är det slag.

Det blev tyst mycket länge. Slutligen sade Olle med låg röst:

– Men du sa ju att du hört av Lasse, att jag var här. Hur kunde du säga det?

– Därför att han dog för en timme sedan och för tre timmar sedan var jag i hans koja. Och nu farväl, jag skall på det här hållet, du går väl hem kan jag tro – – – han hälsade till däj – –

Olle svarade ingenting. Han gick nerböjd och krokig genom mörkret och ensamheten och kände tungt, att han var mera ensam än förr.

I ödestugan vid Blybärg.

När Moris kom in i ödestugan vid Blybärg såg han en tegelsten gå över golvet åt spiseln till, där den stannade. Han gick fram och tog upp stenen och synade den. Det var en vanlig röd tegelsten, skrubbad och stött i kanterna. Alldeles säkert hade den legat i någon mur en ganska lång tid, ty den var svart på ena sidan av rök. När Moris lade den på spiseln och tände sin pipa för att i lugn och ro se, vad den vidare hade för avsikter, märkte han att den icke var rätvinklig som tegelstenar bruka vara, utan sned och vind och, som Moris uttryckte det, jävlig på alla vis.

Moris gjorde eld i spiseln, reglade dörren, och satte sig neder att tänka.

Han hade hyrt stugan av bonden på Tejo för en halv månad och skulle nu bo här medan han fiskade aborrar och laxöring och gillrade fågel, allt olagligt, förstås.

En gång för länge sedan hade en man hängt sig här i rummet, och nu gick hans ande omkring här och stökade. En konstig en, tänkte Moris, som kunde finna nåt nöje i att gå och rota i allt det här skräpet i åratal. Men han hade väl inget annat att ta sig till. Och nu skulle Moris bo här, om det också gick sexti tegelstenar över golvet varenda kväll!

För resten var han rasande. Hans slöa hjärna hade för en gångs skull råkat i uppror: skogvaktaren hade förbjudit honom att ha hunden med sig. Han skulle nog – men vänta! Han skulle allt ta’ hit hunnrackan och visa att han inte krusade.

Brasan brann så lustigt, att det riktigt skrattade av flammande ljus kring rummet, och tegelstenen låg så beskedligt stilla, där han lagt honom. Han såg sig om i rummet. Här såg ut! Ben och lump och gammalt järnskrot i stora drivor kring golvet, och en gryta med två fötter mitt i all härligheten. Den där grytan retade honom, och han spottade åt den.

– Har du gått från spiseln på egen hand, kunde du lika gärna gått bort i ett hörn, din djävul, sade han buttert. Han hade en flaska med sig till styrknings i ensamheten, och han drog upp den ur fickan. Då knackade det

på dörren.

Tre dova slag! Det var naturligtvis skogvaktaren, som kom för att se, om han hade hunden med sig, och med verkligt raseri grep han tegelstenen och slängde den i dörren.

Då skrattade det utanför dörren – ett rått, tokigt skratt, men tegelstenen vart liggande där han låg, och tycktes inte ha lust att komma tillbaka på egen hand, men skrattet nästan skrämde Moris. Det där var antingen satan själv eller också någon annan, som hade onda avsikter, och i ett nu blevo alla fönstren blodröda, som om skogselden brunnit utanför, och Moris rasade: tänkte dom bränna honom inne?

Då knackade det på dörren igen och då bet Moris ihop tänderna, tog en yxa i ena handen och gick bort och öppnade, och där utanför susade tallskogen svagt i blåsten och ovanför lyste stjärnor så fridfullt och ingen eld brann. Moris gick ut och ställde sig på den ruttna träbron för att svalka sig. Om han åtminstone tagit någon med sig, – att vara ensam i detta satans näste gick väl an, men var inte roligt. Skulle han gå tillbaka till byn igen? Då skulle folk skratta – han hade ju svurit att bli här ensam.

Han tog den stora grytan och flyttade den till spiseln och började plocka ihop och ordna. När han rörde i allt detta gamla, kom han att tänka på idel obehagliga saker. Vad var det för ben – och hur hade de kommit hit? Han skulle kasta ut alltsammans och började plocka det i en säck. Den var trasig, och när han fått den full, stack avbrutna, trasiga benpipor ut över allt. Inte för att det gjorde något, men det såg otäckt ut. Han tog säcken och ämnade kasta ut den. Då knackade det tredje gången.

Moris var ingen rädd man, men det här började bli retfullt. Han såg mot fönstren, men nu voro de svarta som natten utanför. Kanske det ändå var någon människa utanför denna gång? Och han lät säcken stå och drog ut sin långa morakniv och gick bort och öppnade, och där stod Olle i dörren och betraktade den dragna kniven med ett brett leende.

Jaså, den där spolingen, tänkte Moris, men i alla fall bra att få sällskap. Men det gick inte an att låta honom veta om tegelstenen, för då kunde han tro att Moris var galen.

– Gå in och sätt däj – och vill du ha en sup, så står flaskan där – på golvet. Här har du en kaffekopp att dricka ur.

Moris hade hört, att Olle inte var rädd av sig, och han var glad över att ha fått ett åsyna vittne till allt, som skulle tima här i natt. Och när Olle druckit ungefär en tekopp brännvin, började han se sig om i rummet, och fick syn på säcken.

– Vad är det där för lösören? frågade han och sparkade på säcken. Tänk om det skrikit inuti säcken, när jag sparkade på den!

– Lumpsäckar skriker inte, fast tegelstenarna går kring golvet.

– Går tegelstenar?

– Inte vet jag – vi får alltid se, om vi väntar.

– Det kan du min själ ha rätt i. Han började gå och snoka kring stugan och synade allting, från taket till golvet. Han såg efter, att allt satt riktigt fast och inte av sig självt kunde komma i rörelse. Där fanns gamla tapeter, som hängde lossrivna, stora flagor. Han rev ner dem och slängde dem i ett hörn. Så öppnades dörren och de vräkte ut lumpsäcken långt ut i mörkret. Nu fanns bara ett bord, två stolar och en kärlhylla kvar i rummet. Det såg naket och tomt ut.

– Egentligen bär vi oss åt som dumbommar. Nu har ju spöket ingenting kvar att röra i, menade Olle. Han

satt framför brasan och läste i en gammal svart lunta, som han hittat i kärlhyllan. Moris smorde sin bössa och såg belåten ut.

– Vad är det för bok? frågade han nyfiket och sömnigt på en gång.

– Svenska psalmboken, tryckt på tjuguett, svarade Olle, ska jag läsa en psalm för dig?

– Det var väl den han läste i, innan han hängde säj. Nej, läs inte, jag tänker för resten gå och lägga mäj.

– För resten så tror jag inte ett dugg på de här spökhistorierna. Har du sett något? Olle såg skarpt på Moris, som vände ansiktet ur eldskenet.

– Nej, inte ett dugg – jag tror inte jag, heller – –

– Karigo påstår att det är lögn. Och han är ju ett sorts specialist på sånt här. Han tror att det ska finnas nånting under golvet, som alstrar giftig gas, och som gör att en ser och hör galet.

– Giftig gas som knackar på dörren – –

– Knackar det?

– Så säjer dom, inte vet jag – –

Men Olle hade sett uttrycket i Moris ansikte och anat något bakom. Var Moris en kamrat att lita på, som inte vart vettskrämd och i sömnen tog Olle för den hängdes ande och sköt honom död som en köttklump? Moris hade underliga ögon. Tänk om han inte var fullt klok? Det var något fasansfullt att vara ensam med en man, som man inte riktigt visste vad han gick för, men att gå sin väg kom inte på fråga.

– Det ligger två halmsäckar ute i vedbon. Vi tar in dom och värmer dom framför brasan. Vi kan ju ligga i var sitt hörn, så kan vi hålla reda på vad som händer, föreslog Moris.

Och så gingo de ut efter halmsäckarna och reste upp dem mot muren. Sedan sutto de länge tysta och, men efter att ha styrkt sig med buteljen några gånger började Olle plåga Moris med historier. Och till sist tog Olle fram ett papper varpå han skrivit upp följande historia, som gärna kan bli ett nytt kapitel.

Historien om en fredlös.

Det var husbonn min som på bockfot stod,
när jag svor vid kyrkljus, när jag svor vid blod,
men aldrig i ugnen till plågan går jag in,
och jag släpper aldrig taget kring släggan min.

»Det bodde för mycket länge sen en man i en stuga långt österut, och han hette Sichanka och sades vara av rysk-finsk härkomst, men det vet ingen. Jag tror att han var svensk, fast han av någon anledning lagt bort sitt rätta namn.

Sichanka jagade och fiskade och gillrade i de stora skogarna, som ligga norr om Villmora klint, och när han levat där en tid kom en tiggarkvinna vandrande och började laga hans mat, och hon vart där länge och födde många barn åt Sichanka, som inte var så värst glad var gång en ny röst skrek i hans mörka rökstuga.

Med sockenmännen var han jämt osams, och en dag gick han till en trollgubbe i Vrinbärg och pekade ut sin värsta fiende och ville att Karis-Janken skulle förgöra honom och göra all hans boskap sjuk, och det lovade

trollkarlen, och det gjorde han också, för först sjuknade boskapen i Ninas lagård, och sen vart Ninas dotter Vilma vansinnig och fick föras bort, ingen vet så noga vart; men innan hon fördes i väg berättade hon för Ninas alla bovstreck han gjort som ung, och det var inte litet, och det var så svarta synder, att Ninas skalv, när han hörde det, och Vilma kunde inte fås att tiga, fast gubben bad och svor och grät och hotade, och när han slog henne grät modern, och då började Vilma med hennes syndaregister. Då kom det fram att tiggarkvinnan stulit kyrksilver och strypt barn, och det var ändå inte det värsta, för där satt en blind tiggare i en fattiggård i Södermanland och förbannade det ändlösa mörkret, och han hade blivit blind i tiggarkvinnans sällskap en gnistrande julnatt. Han visste inte vad tiggarkvinnan gjort, men det hade hänt i sömnen, och det var hans straff, för det han förrått hemligheter. Och när Ninas hörde allt detta vart han så rädd om sitt anseende, att han tänkte mörda Vilma, som inte var hans barn, men han tordes inte för modern, som alltid sov med slidkniven i sin ena strumpa. Så fick han då sitta i tre veckor och höra på alla sina svarta synder, och Vilma vandrade fram och tillbaka på golvet och vevade med händerna, som om hon nystat garn, och dörren fick hållas stängd, annars sprang hon ut, och när hon slutligen fördes bort nämnde hon namn på tre män, som Ninas aldrig känt, och sade att en av dem skulle bota henne, och talade om, var den ene mannen fanns, och det var långt borta. En mörk natt var Ninas hos Karis- Janken och begrät sitt elände, och Janken tog en flaska med brännvin, som Ninas haft med sig, och Ninas såg några röda strimmor simma däri, men vad Janken såg, det visste han inte. Men han fick en säck att ligga på, och vaknade inte förr än vid midnatt.

Då kände han hela huset darra, och såg tre grenljus brinna på fällbordet. Det var hemskt bara att se dessa ljus, och bakom dem det svarta dubbelfönstret, där de tre lågorna speglades och mångdubblades. Men han såg och hörde ingen människa, och han trodde, att Janken tänt dem, och just då fick han se Janken komma ut och fråga om Ninas var vaken, men Ninas torde inte svara; tyst låg han och såg på, hur Janken tog en stol och satte sig framför de nio flämtande lågorna och såg ut som om han kämpade med osynliga. Men när en stund gått läste Janken Fader vår och välsignelsen, inte baklänges, som Ninas hade trott att han skulle göra, utan rätt fram och mycket högtidligt, fast med låg röst. »Och Herre Gud i himmelen», sade han, »detta går icke utan genom din kraft».

Då visste Ninas med ens var hemligheten med Jankens kraft satt, han hörde till dessa, som i Guds kraft många gärningar göra, men om vilken herren på den sista dagen skulle säga: jag kände eder aldrig. Så tänkte Ninas, och han tyckte mycket bättre om honom nu, när han visste att han ej hade hjälp av djävulen. Men vad de tre grenljusen betydde, visste han ej, och han hostade lätt, och när Janken hörde, att han var vaken, vände han sig till bädden och sade:

– Du kan gå när du vill. Du behöver inte vara rädd. Det gamla duger inte i kväll. Och din dotter blir bra – men hon förlorar sitt minne, och det vill du helst.

Och Ninas steg upp och tackade och ville betala, men Janken tog inte emot.

– Tacka Gud i stället, sade han.

Men när Ninas gått fick Janken ingen frid mer. Han var ju på den breda vägen, som leder till helvetet, och fast hans tro hjälpte honom att med herrens kraft hela sjuka, så var han dock en förtappad man.

En gång i sin ungdom hade han önskat, att djävulen måtte bistå honom, och sedan hade han lyckats. Han hade botat många och fördärvat många. Hans kraft hade varit stor, hans ondska större. Var det för sent nu, att bli en annan?

Det var värst med den stränge Guden, som satt där uppe och såg allting och skrev i sin stora bok. Och Janken mindes, att han en gång lovat djävulen att bli hans för alltid. Det hade skett under vissa åtbörder och var bestyrkt av en blodröd ed. Var det djävulen han såg den gången? Kunde något annat se ut så? Men var

det nu han – då var allt förlorat.

Det berättas att Janken grubblade över detta, tills han vart vansinnig. Då var han förlorad för denna världen. De gamla säga, att de i sin ungdom sågo en vitskäggig gubbe driva omkring på de höstruskiga vägarna med en järnklubba i handen. Han stannade här och var och slog med den på stenarna, och formade gubbar av våt lera mellan händerna. De säga att han hade stora, håliga ögon och långt, tillrufsat hår, och att han aldrig gjorde något illa åt någon. Men var gång han såg grenljus tändas, då grät han. En strof minnas de, som han sjöng i takt till slagen av släggan:

I de svartaste nätter, vid det rödaste ljus,
i de gungande skogar, i de gråaste hus,
skall jag hamra mina klippor, skall jag leka
med mitt ler
och jag somnar vid min slägga när solen går
ner.

Det påstås att han dog någonstädes i Värmlands finnskogar, och att det var med nöd man fick släggskaftet ur hans järnstyva händer.»

* * *

När denna historia var ändad, hade brasan brunnit ner, och Moris frågade sömnigt, hur det gick, om den tokiga flickan vart bättre.

– Visst vart hon bra – hon vart bra då strax, svarade Olle otåligt, annars hade det väl inte varit nån’ mening med historien. Ska’ vi lägga oss nu? Han såg modstulet omkring i stugan och makade sig närmare glöden, under det Moris steg upp och lade sin halmsäck tillrätta i hörnet nära spiseln, och Olle lade sin åt andra sidan. Men va ska du ta’ över däj? undrade Moris. Jag brukar ta rocken, men dä’ kanske du inte är van? Annars har jag en skinnpäls här, den kan du få låna.

Olle hade redan krupit ihop på säcken och tagit av sig kavajen och lagt den över sig, och förstärkte nu täckelset med den sotiga skinnpäls Moris slängt dit.

– Det är någonting underligt med att krypa ihop i en mörk vrå med en hög lump över sig, hördes Olles röst under pälsen, som han dragit över huvudet. I all synnerhet när en är led åt hela världen. Det är som att vara begraven. Det finns knappt något förargligt i livet, som kan hitta in i ett sådant mörkt hörn, eller gå igenom en så gammal päls.

– Jag tycker inte dä just är nånting så storartat. En säng är nog bättre.

– En säng – men det finns inga sängar som det inte är vägglös i. Åtminstone har inte jag legat i någon – utom det året jag var till sjöss.

Moris svarade inte, förmodligen av rädsla att behöva höra flera historier. Han snarkade svagt. Men Olle låg länge vaken. Han låg och tänkte på alla historierna om detta hus, han kände sig nästan ensam nu, när Moris somnat. Han satte sig upp och lyssnade. Ja, Moris sov nu ganska tungt där borta, och stugan låg i mörker, och vinden ruskade på dörren – något – var det rägn? – föll mot fönstret. Men ingenting tassade över golvet, ingen tung suck ljöd från något hörn, ingen grovt hes röst skrattade utanför. Bestämt bara historier han hört – och för övrigt var ju Moris här, och han såg då ut kunna tåla en hel del.

Det var bortåt midnatt och han låg ännu vaken. Han kunde inte ha rocken över huvudet, det blev för varmt. Men han började känna sig sömnig. Det var så tyst nu, så tyst att han hörde Moris minsta rörelse bortom

spiseln. Om bara stormen inte lagt sig, om den ännu ville ruska på dörren, om Moris ändå ville snarka tillräckligt hårt – men den här tystnaden var vanvettig.

Månen hade säkert gått upp, det var ljusare nu, han kunde se papper och skräp på golvet.

Då hackade en ihålig, skrällande, skarp hosta genom rummet. Han satte sig hastigt upp. Han frös i varenda millimeter av kroppen. Och med nästan onaturlig ansträngning fick han fram som ett hårt stönande:

– Var det du som hostade, Moris?

Moris satt upprätt på sin halmbädd. Han strök eld på en tändsticka och tände ett spån i spiseln.

– Förbanna mäj, om ja dä gjorde, svarade han. Olle, kan du nån bön, så läs den, innan han hostar en gång till. Han måtte ha lungsot, den där. De stego båda upp och tände en ny brasa.

– Sov du? Kanske du hostade i sömnen?

– Jag – jag har inte sovit en blund, jag har bara legat och lyssnat.

De sutto sedan framför brasan tills det, blev morgon, och de turade om att dricka brännvin, tills buteljen var tom, men blevo inte ens yra i huvudet. Till sist kröpo de på nytt ner på sina säckar och somnade och sovo, tills dagsljuset lekte i spiseln. Då lagade de sin frukost under djup tystnad.

– Jag minns en historia som Fager berättade, började Olle försiktigt. Han var uttråkad på tystnaden, som rådde. – Den där gamla kolaren, du vet. Moris blängde ilsket mot dörren, energiskt tuggande på en seg fläskbit.

– Han var ute på tjuvskytte, han och Axel Hejd, du vet, och hade gjort en eld i Pallmadalen och satt där i höstslasket och åt kväll, och då såg dom skogsrået valla sin boskap, nio svarta kor gick åt ena sidan och nio vita åt den andra, och råhanda själv gick före och en grönrandig karl gick efter, och hela dalen ekade av lockrop, och skällorna lät dovt och strävt och korna stannade länge i dalen, men Hejd och Fager såg dom bara några minuter –

– Varför dä då, frågade Moris.

– Därför, du otrogna fähund – därför att röken slog ner åt två sidor mitt i dimman och låg som en fäll över dalen – röken från elden, förstår du, och bakom röken låg bärget och skogen och bakom skogen stod himlen röd som en vägg av glödande järn – och trollen var i röken, förstår du, det var klart, och så när röken skingrade sig, såg dom inte trollen mer, men dom såg ett svart bylte till tiggarunge springa som en pil över ljungen, och han hade svart hår som en hästs hår, och alldeles för stora skor. –

– Och sen slog väl röken ner igen, kan jag förstå –

– Du är omöjlig, gosse, ja, visst slog han ner, och sen såg dom –

– Nu går vi till byn. Är där inget brännvin kvar?

– Inte en droppe.

De gjorde sig i ordning att gå, men i dörren stannade Olle och såg osäkert prövande på Moris.

– Du, som är en erfaren karl! sade han långsamt och med svävande röst. Det syntes som ville han fram med något ömtåligt han hade på hjärtat. Han såg på en gång rädd och förväntansfull ut. Du minns den där historien jag läste för däj, den som jag hade skrivit på det här papperet, tycker du inte att den var – bra

skriven?

– Det var en konstig fråga! Inte begriper jag sånt! Men du kunde ju visa den för nån som kan skriva. Det kan inte jag. Min mor kunde bara läsa, men inte skriva. Du ska visa den för nån lärd kar –

– Till exempel –

– Till exempel Domquist.

Olle steg tillbaka, för att riktigt betrakta Moris.

– O, du heliga, enfaldiga gamla uv! ropade han. Om du visste, hur klokt du talade, skulle du vara Paindalens stoltaste människa! Men, Israel, din visdom är de fåvitskes och dina konungar le åt det, som de icke förstå!

Moris var redan i andra tankar. Vid Mattna Drainas timmerväg skilldes de och Olle försvann åt Kangsåshållet.

Bekymmer.

Säg mig ingenting om kärlek,
tala ej till mig om lycka,
nämn mig blott en plats där jag får ligga
ensam, höljd av mina trasor.

När Olle en dag strövade landsvägen framåt hann han upp en trasig landstrykare med magra lemmar och urskrapat ansikte. Kring ögonen, som lågo långt in och inte just uttryckte något, hade så småningom bildats gula fält, och käkbenets kantighet syntes skarpt genom den blekblåa huden. Han gick med korta och stötande steg och kutad rygg och såg stadigt ner i marken, grubblande som det syntes över att nödgas gå på något så hårt. Han såg upp helt likgiltigt när Olle hälsade.

– Hur långt kan det vara till närmaste gård? frågade han slött.

– En halv mil.

Främlingen suckade.

– Jag borde ha stannat i Bro, sade han helt för sig själv. Hurudant är folket därborta?

– Somliga är fattiga, och därtill ganska obarmhärtiga. Andra ha det bättre, och är lika obarmhärtiga ändå.

– Alltså är det bara vanligt folk, svarade luffaren, i det han såg upp mot ett elakt grin. Tror ni jag kan få ligga över natten hos någon?

– En mycket kinkig fråga! Herre Gud, vad det måtte vara obehagligt att jämt få lov tugga på det bekymret.

– Obehagligt! Ja, ni har rätt, det är verkligen mycket obehagligt. Det är bara så underligt – jag har verkligen aldrig tänkt på att det var obehagligt.

– Ni hade tänkt att det var förbannat!

– Alldeles rakt förbannat!

De fortsatte en stund tysta,

– Ni har väl inte en slant att ge mig? frågade luffaren plötsligt med fräckare uppsyn.

Olle grävde i västfickan och fann en femöring.

– Skulle ni ha någon användning för den? frågade han i det han noga studerade den trasiges hela person. Det är verkligen allt vad jag har för tillfället.

– Och när får ni nästa löning? Frågan kom litet spefullt och följdes av ett ännu elakare grin. Olle skrattade.

– Nästa löning! Det har jag verkligen inte tänkt på. Jag undrar verkligen när jag får nästa löning. Men vill ni inte ha slanten?

– Jo, för all del! Han tog den och stoppade den i västfickan helt vårdslöst. Trodde ni jag var besvärad av några ömma skrupler?

– Jag trodde bara, ni räknade efter hur många ni hade förut, och om tillägget skulle komma summan att nå upp till brännvin.

– Ni är inte så dum som ni ser ut. Det når verkligen upp till brännvin nu.

– Jag gratulerar! – Vad slags yrke har ni?

– Luffare.

Det var då svar på tal. Olle började tycka att mannen var rolig. Han skulle visa honom en lada att ligga i där det gick att sova alldeles utmärkt.

– Jag skall åta mig skaffa nattlogi!

– Åt oss bägge?

– Ni är inte på riktigt rätt spår. Jag har verkligen ett hem att gå till.

Den trasige såg mycket road ut.

– Jag har verkligen ett hem! härmade han entonigt, verkligen ett hem! Det var inte så litet det. Har ni hustru och barn med?

– Hustru – ibland, men inga barn.

– Då har ni inte så långt gått. Jag har både hustru och barn, jag.

– Då räcker inte femöringen långt.

– Nej, han räcker aldrig, därför har jag gett hushållet på båten. Käringen skrek och trätte, och tyckte hon var för god åt mig, sen jag kommit ut från tukthuset, och så gav jag mig i väg.

– Så att ni har prövat på åtskilligt!

Den trasige gjorde en trött åtbörd.

– Jag har levat, svarade han överlägset.

– Hur länge var ni på tukthuset?

– Egentligen angår det er inte. Men jag kan ju ljuga för er: jag var där bara i två år.

Olle betraktade honom nyfiket.

– Mördade eller stal?

– Gjorde bara inbrott och höll på att kväva en sjuttio års gammal man, som skrek och var oanständig på alla vis.

– Nu är det snart höst, fortsatte han med iskall röst, och jag har inte huggit min ved och skurit mitt korn. Det blir snart regnnätter, och jag har inte bärgat mitt hö.

Olle nickade och började undra om mannen var rubbad.

– Och det blir vinter, och huset är inte byggt än, och den som skall bygga bor hos andra.

– Har ni tänkt bygga en gång?

– Jag försöker varje höst bygga ett hus åt mig – men så fort snön kommer märker jag att jag är hemlös.

– Jag begriper – vad bygger ni av för närvarande?

Hat och hån – men det håller inte så länge att jag hinner pröva det i ovädret.

Vägen låg lerig och grå och gropig med ruttnade, gult vatten i dikena. Små, gråa sparvar surrade hungriga kring den torra, röda hästspillningen, flygande undan steg för steg framför de tungt trampande männen. Hjulspåren lågo fulla av brunt vatten, och försökte spegla skyn ovanför. Kvällen var halvvåt och kall, och ur granskogen kom mörkret vältande, tryckande, tungt, tröttande. De båda talade då och då, med trötta, släpande röster och med hakorna nersjunkna mot brösten, ackompanjerade av skornas glavs mot det smetiga gruset och gnisslet av den trasiges blankslitna rockärm, som svängde av och an mot kroppen som om den varit en pendel och reglerat gången.

När de lågo gömda i höladans mörker kände de sig som gamla kamrater och började tala öppenhjärtigt. Landstrykaren berättade sin historia, lika svart som mörkret omkring dem.

– Jag stal redan som pojke och försökte strypa en man när jag var fjorton år. Det lyckades inte, han lever ännu, och går visst kring som jag.

– Hatar han er för det?

– Jag vet inte. Det är mig alldeles likgiltigt. Jag har fått uppfostran och lärt mig att samvetet är en sjukdom.

– Då har ni också fått lära er att Gud är ett spöke.

– Alldeles riktigt! Men jag har glömt den lärdomen.

– Hade ni några förhoppningar?

– Ja, kvinnorna.

– Fann ni någon?

– Jag bodde tre år tillsamman med en mörderska.

– Vacker?

– Gudomlig! Dessutom hade hon ett mycket gott hjärta.

– Har ni några önskningar? Längtar ni efter kärlek. Tror ni på ett kommande liv?

– Jag har en önskan, jag längtar inte efter kärlek och jag tror på ett kommande liv.

När jag snokat upp en lada att sova i är det alltid mitt bekymmer att den som äger ladan skall komma och köra bort mig, innan jag sovit mig nöjd. Ni kan inte tro, vad det trycker mig, att aldrig få sova riktigt länge.

Som nu, när jag svept trasorna om mig! Jag har inga behov. Jag har inga önskningar. Jag är inte rädd för polisen. Jag skulle kunna mörda er. Men jag darrar som ett barn, när jag i morgon hör stegen av bonden som kommer och kör bort mig!

– Ni kunde mörda bonden!

– Nej, jag blir svag av rädsla att ej få sova ut. Och tror ni jag finge sova längre om jag mördade honom?

Är ni inte rädd för mig? Att jag skall mörda er?

– Nej, ni har ju fått femöringen.

– Ni har rätt. Är ni aldrig rädd för någon.

– När jag var barn var jag rädd för Gud och för domen.

– Ni får oftast sova i fred?

– Oftast.

– Lycklige! Vad lever ni av?

– Ingenting.

– Det är det bästa. Då får ni inte fettbildning kring hjärtat.

Midnatt.

Olle ligger vaken och hör hur tungt den hemlöse sover. Men om en stund vaknar han och mumlar: Ge mig en plats – där ingen väcker mig. Och Olle tänker: Hans enda bekymmer!

En landstrykares morgonsång till solen.

Sol, har du redan stigit över tjärnen och
heden?
Skrattar du redan bredmunt med ditt ansikte
gula?
Kom nu, så får du lysa på slavsande trasor,
fattiga äro barnen dina, magra och fula.

Sol, vill du höra visor om isen och natten,
vägarna äro hårda och stängda äro husen.
Nattrampet är jag trött av, och morgonen är
min plåga.
Sol, dina små prinsessor äro rädda för busen.

Sol, varför är du vass som en rispande skära,

finns intet moln du kan smyga bakom?
Säj, varför kommer ljuset så oförskämt nära?
Tar du dock kanske trasor för blad och blom?

Sol, jag är nog en blomma, en vandrande
blomma,
gifthus det har jag också, bakom trasiga blad.
Lys mig på mina vägar – du är dock min
moder!
Död och brott blommar i ditt bländande bad.

Stackare mig som blott har dig till moder!
Sol, du som föder tusen små stinkande liv!
Sol, du är blott en måne på hemlösas vägar!
Sol, för de syndsvarta är du skarp som en
kniv!

Sol, jag är full av hädelse, skynda dig, göm
dig!
skälvande må jag krypa hop här i skuggan
och gråta,
sol, om du är min moder, gå undan och
glöm mig,
sol, vill du inte torka mig – kinderna äro
våta!

Bönemötet på Kavelås.

Det var det största mötet som hållits på Kavelås, och det var höstens sista. Nu kunde man ej hålla till på logen hos Hermanson, han hade i stället upplåtit sina tre rum på nedre botten av stugan, och de lågo alla i en fil, så att när dörrarne mellan dem stodo öppna kunde alla i de tätt packade rummen höra predikantens röst.

Från alla de vilda bergen kommo åhörarna, gamla och unga, över halvmilslånga myrar och blåsiga fjäll, och packade ihop sig som ett fiskstim, redan en timme före utsatt tid. Där satt enbente Klas från Lerberget, skomakaren, som på sin grova grankrycka hoppat fram en mils väg genom de ödsliga skogarna, och där satt hans far, med sitt allvarliga profetansiikte och det böljande vita skägget över vadmalsvästen, och Klas mor, och alla de rödhylta pigorna från Hobärg och Håbärg. Där satt längst fram på träbänken Lars Eriksson, fritänkaren och lennstrandianen, med sitt nya testamente och en blyertspenna, och mitt emot honom hans gamla fromma mor, med det vita ansiktet inramat i svart hälgdagssilke. Trappan och farstun fylldes av unga flickor och pojkar, och där blev så varmt att dörren fick stå öppen och där blev så fullt av kolsyra, att gamla brösttunga gubbar flämtade med halvöppen mun, och från leriga stövlar och våta kläder och kroppar gick ånga och lukt av svett, och Hermanssons pojke öppnade ett fönster, som genast stängdes igen, för korsdragets skull.

Där rådde ett mycket dämpat sorl, och en grovnackad smed, som spordes vad klockan var, höll upp sitt cylinderur ovanför huvudet och vände och vred det åt alla håll, för att slippa tala högt. Ibland lutade två kvinnor sina dukklädda huvuden mot varandra och läpparna rördes, och gamla tunga kroppar vaggades fram och åter på bräderna, lagda över grova pinnbockar, och stubbiga, hårt skurna hakor stöddes mot knotiga käppkryckor.

Helt nära den vitlimmade järnkaminen slog en dalklocka halv åtta, och när tio minuter därtill gått kom Stor-Andersson, predikanten, ned från övre våningen och trängde sig med sin bibel under armen väg genom det fnissande ungfolket vid dörren. Han bar grova skor och var klädd som en bonde, hans långa hår låg i lockar ned över en brun och nött rockkrage, och när hans stadiga, stränga ögon för en sekund överfor församlingen, for en skugga av respektfull förväntan över de stillsamma ansiktena.

Olle satt mitt i värsta trängseln och såg noga på predikantens ansikte. Han tänkte på det gåtfulla allvaret däri. Det var inte skogsmannens vilda allvar inför döden, det lugn som däri fanns, det fanns även här, men därtill något annat. Det här allvaret var som Karigos, när han tittade in i en annans själ, lika omutligt, långt ifrån så hopplöst ändå! Det var tron i detta ansikte som gjorde skillnaden – om inte det funnits tro i detta ansikte, skulle det ha varit en bödels – men Gud vare lov för all tro, som fanns kvar i denna svarta tidsålder!

Stor-Andersson hade kortklippt skägg och begagnade nervikt krage med stor, gammaldags kravatt. Där det jämna, gråa skägget glesnade kneps en hård och befallande mun ihop, så att det syntes utanpå käkarna hur fast tänderna vilade mot varandra, och de bruna ögonen sågo alltid så långt bort som om han sett himmelen öppen.

Och varenda bit av den mannens kläder var allvar, och obevekligt sträng var även den grova arbetshanden, som höll bibeln. Dessa ögon kunde knappt fästas vid något världsligt utan att skuggas, och det var två djupa linier under dem, som blevo strängare och allvarligare när mannen log.

Han reste sig och bad med knäppta händer, och då böjdes alla huvuden utom Olles – han måste ju se allt detta! Där satt till vänster en kvinna i ett hörn, och hon var mycket fattigt klädd och hade ett mycket vackert ansikte och lutade sig framåt så att den svartklädda ryggen liknade en spant av järn i ett brovalv. Hon snyftade, och Olle tyckte, att bara hennes smärtfyllda underkastelse borde beveka Gud till förmån för bara inte henne, utan alla andra förkrossade. Hon var mager – han kände henne – hon var en lösdrivande hjälpgumma. Var det därför hon gått hit, därför att här bjöds ut en annan värld? Men Olle tänkte, att när hon så snyftade i händerna, borde det varit en gloria kring hennes hår.

Stor-Andersson tog upp en sång.

»Ingen hinner fram till den eviga ron,
Som sig ej eldigt framtränger.
Själen måste utstå en kamp för den tron,
Varpå vår salighet hänger – – –
– – –
Men här gäller tränga, ja, tränga sig fram,
Annars går himlen förlorad!»

Genom bruset av hopens råa röster hördes Stor-Anderssons stämma, och den var lika sträng som det grova klädet i hans svarta rock. Somliga kvinnor gräto. Om himlen gick förlorad, då var allt förlorat. Det fanns reson i att vara fattig och slita ut sig till bara bleka benen, om det ändå fanns hopp om bättre tider! Och det fanns ju! Fast ingen kunde leva som Stor-Andersson, han var ju så sträng och lagisk. Men det fanns ju nåd också!

Då steg Stor-Andersson fram och läste upp texten, och den var sträng som den gamle guden själv. En ung kvinna med ett barn i knäet skalv till, och utanför fönstret skrapade den stora aspens grenar gnisslande mot glaset. Någon hostade, så böjdes ryggarna igen, och den stränga stämman gick som en lans av järn genom rummet:

»Och om någon kommer till mig och icke hatar sin fader och moder och hustru och barn och bröder och

systrar och därtill sitt eget liv, han kan icke vara min lärjunge.»

Det var inte många, som fullt fattade den texten, bara att något ofattbart svårt slungats ut, ett villkor med en dom bakom. Stor-Anderssons tal var också bara dom. Han vände sig till kvinnorna.

– Har du nånting du älskar – nånting du sitter fast vid. Är det pängar du samlar – är det foder i ladorna – är det dina svultna kor, som du mjölkar? Kom ihåg att du ska hata allt dä där – dä menas inte du ska kasta bort dä – för dä står att du även ska hata ditt eget liv – å dä kan du ju i alla fall inte kasta bort – däj själv får du dras mä, för du är tvungen – men liksom du hatar ditt liv å blir en sökare, som söker nånting högre än ditt liv – så ska du hata allt som hör ihop med dä livet – för din själ ska gå sin egen väg genom mörker och gråt – å den dagen du hatar mest är du närmast himlen – å himlen, dä är dä outsägliga å den vet du ingenting om – den är högre än dä bästa du tänkt å känt å gjort – å den är inget rum å ingen grannlåt – den är däsamma som du själv, när du lärt däj hata ditt eget liv. Å varför ska du hata din far å mor? Menas dä att du ska vara hård mot dom? Nej, men du får inte älska dom så, att du därför älskar ditt eget liv – du ska samla ihop å kasta bort dä sista av all din stora kärlek till de ting som är av jord, å gå ensam ut till din Gud – men om du älskar dä blod som drives av ditt hjärta, å sitter fast vid ting som är sken, så är du inte ensam, så kan du inte hata, så kan du allri få det bättre än du har dä nu – å då har du känt vad helvete är.

Du vill inte gå den här vägen, för om du inte får gripa fast i tingen, så kan du inte reda däj – du kommer på fattighuset. Du är rädd att svälta ihjäl – då hatar du inte ditt eget liv – då är du inte på vägen – då är du inte Kristi efterföljare – du har en dom över däj.

Han tystnade och såg genomträngande på än den ena, än den andra, och hans blick träffade Olle, som inte stod sig inför dessa ögon, utan såg ner i golvet.

– Du, yngling – vad älskar du och vad hatar du? Du är ond över att du är fattig – jag är fattigare – det är en lycka – en har inte så mycket en behöver lära säj hata då. Men du har i alla fall ditt eget liv – å du får allt lära däj hata dä, annars kommer du under lagen å ut i tomheten å straffet – ja, dom talar om evigt straff – å jag tar Gud till vittne att jag inte vill rubba en prick eller bokstav av denna lagens ord – å saker som är fördolda ska vi inte kivas om – men ett vet jag, att över alla straff står Herren Gud, å han är starkare än både djävulen å hela det rödaste helvetet, å, han är barmhärtigare än den barmhärtigaste människa som gått på jorden. Men du går under en dom, om du inte lär däj hata ditt eget liv – du tänker du är ung å du hinner, men du kan dö innan månen gått opp, å vart ska din själ ta’ vägen? Du tror väl inte du är slut då? Jag säjer däj – du är kvar, du lever, du tänker, du älskar, du hatar, då, som förr – men så mycket du lärt däj hata här, är du kvitt där – – –

Din mask skall inte dö, å din eld skall inte utsläckas – du vill ändå inte in i eldens gehenna – du tror kanske du renas å går därifrån, men det är bäst att ha klart –

En finns som är större – som kan hjälpa däj att hata och att dö. Föraktar du honom, så ska allt mörkret famna däj, å redlös ska du driva ut i avgrunder av elände! Det är så svårt, å ändå så lätt – – – å om du tror har du evigt liv.

Han fortsatte allt ivrigare. Olle satt och såg hur ansiktet spändes och hur glödande stränga ögonen lyste genom det simmiga dunklet. Det var kvävande hett som ett ångbad, men ingen rörde sig. Det var tystare än graven mellan varje flämtande ord, varje hetsigt andetag. Till sist slutade han och bad för dem.

Några kvinnor snyftade, några gubbar krömpo våldsamt ihop, det var dödstyst och talgdanken flämtade på bordet som en sjuk, brinnande lunga. En man och en kvinna hade knäböjt och ropade högt som drunknande om hjälp. Nu sjönk en ung kvinna ihop framme vid bordet – var hon avsvimmad eller bad hon? En stor, grov karl grät som en barnunge, och en gammal man böjde sig framåt och nickade med huvudet som i

kramp, och en vild kolarflicka från bergen skakade som ett löv när Stor-Andersson såg på henne. Någon vid dörren rörde sig, en sång sjöngs och de oberörda troppade av.

Där knäböjde en ring av människor kring Stor-Anders, och några i ringen gräto våldsamt. Det blev bättre nu, när folket gått och den friska luften spelade in genom rummet. Golvet hade floder av träckigt vatten och smuts och Olle kunde knappt se den knäböjande ringen för ångans skull, men han såg en tavla med korsfästelsescenen ovanför de bedjandes huvud. Dess glas var brustet och av det billiga oljetrycket stack ut en köttröd kant genom springan.

Han såg den fattiga hjälpgumman ännu sitta i sitt hörn med huvudet i händerna. Hon vågade säkert inte gå fram – kanske ville hon det inte heller? Han undrade vad hon tänkte, och varför hon satt så stilla då alla andra voro i rörelse. Hennes magra kropp nästan slukades av mörkret i stugan och vattenångan som fuktade väggarna och immade fönstret. Hennes kläder sutto fattigt snävt kring gestalten, och ansiktet doldes fullkomligt av de grova, röda händerna. Och när Olle sett på henne en stund fann han plötsligt att allt var så långt borta. Den bedjande ringen hade höljts av mörker och endast en smula ljus glimmade i det brustna glaset kring den korsfäste, och den stackars kvinnan var bara en skarpt kantad figur mot en vit himmel, där små svarta moln gungade. Men hon hade en glänsande ring av guld över det gråa håret.

– – –

När han gick hem härjade stormen som en vilde och slet och rev i träd och hus. I mörkret förbi honom skymtade små flockar av tysta och trötta människor. De hade försökt få himmelens dörr litet på glänt, tänkte han, och nu gingo de hem för att sova och vakna med det nyktra dagsljuset skinande över all deras kalla fattigdom. Det var en något underlig Guds gåva att få vara människa!

När alla darrande skuggor skymtat förbi honom och han ensam famlade sig fram genom mörkret och stormen, tände han sin pipa och sjöng och smågnolade för sig själv.

Det gångna är som en dröm och det närvarande förstår jag icke.

Han låg med ansiktet obetäckt, gult, blekt och håligt, med nästan vit skäggstubb över haka och hals, var klädd som kringvandrande krämare, och ingen visste ännu vem han i livet varit. Han hade hittats död vid Mattna och burits till Ramnåsen på en säck, varigenom man ränt två störar att bära med. Ej heller hade där varit några spår av dödskamp. Han hade funnits vid kanten av ett sumphål, där han med stövelklacken sparkat hål i isen för att dricka, liggande på, magen, med bröstet mot de frusna tuvorna.

– Det är underligt att ha ett lik i huset, när man ska supa, sade Olle till Karigo och älgjägaren Strid, som fraktat hem den döde. Det var årets fjärde vecka av storsupning hos Karigo, och de hade gått halvfulla i två dygn.

Men Olle tystades ner av Karigo, som tyckte att man kunde supa till den dödes åminnelse.

– Tja, en behöver förstås inte ta supningen som ett skoj, funderade Olle, rörande om med en järnpåk i glöden i Karigos öppna spis. Egentligen är det det största allvar som finns – ett rent rakt förbannat allvar. Han stödde sig mot järnpåken och såg på Strid och Karigo, som tappade brännvin ur en tjugukannorskagge i en kopparskopa.

– För när allt kommer omkring, tas det ändå alltid som medicin mot alla slags lessamheter, som inte slagit sig till i ryggen eller magen. För då hjälper bara trolldom.

Karigo låtsades inte höra gliringen.

– Tänk på denna döda människa, fortsatte Olle, detta ostörda avsomnande, ensam i skogen under furorna, bland ljung som fryser under brinnande stjärnor – –

– Hur vet du, att han var ensam? frågade Karigo häftigt.

Olle sträckte sig bakåt mot den svarta muren och körde händerna i fickorna, i det han började läsa i Karigos ansikte. Hans hjärna arbetade, kinderna färgades rödare och ögonen glänste genom halvmörkret. Han lutade sig plötsligt framåt och började tala med frånvarande blick.

– Jag kan tänka mig att han inte var ensam – det var två till – och den ene är mörk – den andre ljus – och klädda som landsstrykare – och de gå efter, när den ensamme går ut från byn – genom Västerfallet och Södra berget – han tar norra vägen över Södra berget – Olle såg rakt in i Karigos hårda ögon – över Södra berget och upp mot Tjäderdalen – och de två gå södra vägen genom vilda passet – Styggbärgsvägen – och går fort – och den ensamme går fort också – vänta – nu gå de på var sin sida om kärret, där Mattna Draina börjar – nu hinner den ensamme före till sumpen – han är törstig – han har gått fort – och lägger från sig sin packe och sparkar hål med stövelklacken i isen och lägger sig ner – nu ha de två hunnit fram – de två, och den ene har hårda nävar – och en håller halsen – strupen, förstår ni – och den andra kastar sig över ryggen och prässar den ensamme fast mot – mot de frusna tuvorna – och två händer klänga om den gurglande strupen – det dröjer inte länge – det blir snart tyst – det är färdigt nu – han sparkar inte ens mer –

– Jag vet, svarade Karigo mörkt, men det rör oss inte.

Olle sjönk tillbaka mot spishällen. Hans panna var våt av svett och han skälvde, men såg oavvänt på Karigo.

– Om du blir full i natt blir du nog rolig att höra på, mumlade han. En mängd av röda syner dansade för hans ögon. Han knäppte händerna över pannan.

Karigos ansikte var redan rött av rus. Han stampade osäkert i golvet och ögonen spelade.

– Och nu ska vi ha mat! vrålade han vilt. Var är käringen?

Hon kom stultande ut ur sin kammare och började ordna. Hon såg trött och liknöjd ut, draget kring den breda tandlösa munnen var hårt och slappt på en gång och hon hostade otåligt och såg inte åt någon av männen. Som alla gånger när det söps fick man bara kall mat. Brännvinet ersatte det varma. Där fanns också öl i två bruna trästop. De satte sig ner och åto och drucko.

Karigo var snart stupfull.

– Hi-hi! skrek han, och visslade mellan fingrarna, härmande en svala. Är ni inte rädda för djävulen?

Sedan kröp han över golvet på alla fyra.

– Är ni inte rädda, era myrlingar? gläfsade han. Han höll huvudet rätt upp medan han kröp, och krafsade med de grova händerna mot golvet. Hans toviga hår stod rätt upp, ögonen brunno. Strid ryste, och Olle skrek, att Karigo inte skulle få mer brännvin. Han var själv ganska duktigt berusad.

– Skäll, skäll som en hund, du apa, du skabbiga katt! skrek han från sitt hörn i spisen, där glöden grånade och falaskan dansade i draget. Dä låter fan så mycke bättre om du skäller som en hund!

– Jag kan skäll, jag! skrek Strid gällt. Han satt vid bordet, hängande huvudet mot bröstet, gungande fram och tillbaka med överkroppen som ett vasstrå i landvågor, nickande och spottande ner mellan de vitt åtskilda

benen. Armarna hängde och blodet fyllde händerna tills de liknade klubbor.

– Tig – du är en gris, grymtade Olle. Han blev allt rusigare, hela det svarta rummet gungade, Karigo gungade, Strid gungade och den fotogendrypande taklampan dansade.

Nu började Karigo plötsligt sjunga, med hes och bölande röst, sittande som! en hund mitt på golvet:

»En jägare i skogen går –
pomm pomm!
Han hittar en duva i gråa snår –
pomm pomm!»

– Det kan du inte! avbröt Olle föraktfullt fnysande. Och med någorlunda ren röst sjöng han:

»En jägare i skogen går –
pomm pomm!
Han hittar en duva vid Mattinalam
och en döding i Drainas gråa snår
och bytet för dagen är död mans kött
som bäres till kyrkjord fram.»

– Vi ska gå opp – på vinn å si va jag har där, föreslog Karigo nästan gråtmilt bedjande. Si – va – jag – har – på – vinn –

De tre raglade mot dörren, som Olle sparkade upp. Det var mörkt i farstun och uppför vindeltrappan kröpo de som kattor, kravlande och spottande, Strid skrek, att en vit katt gått förbi dem i mörkret och Karigo sade, att det var gårdens hund, som dött för en vecka sedan, och Olle röt morskt, att det var satan, och så kröpo de vidare uppför den branta trappan, lallande och sjungande.

Överst stannade Olle, som krupit före de andra, krafsande på vindsdörren med händerna och bultande sitt huvud mot panelen för att få upp den.

– Hallå därinne, alla andar och gulgröna gastar och troll och spökhundar! skrek han.

Dörren for upp och en rå luft smekte hans heta huvud. Han reste upp sig och letade i fickorna efter tändstickor.

– Du skulle ha eldat här – o – du store medicinman – innan du visade dina ärade gäster hit – –

Han snavade i detsamma över något och föll huvudstupa i golvet. Strid strök eld och lyste på det föremål Olle snavat över. Det var bara Karigos likkista, som han låtit göra och förvarade häruppe. Karigo kom krypande. Tändstickan hade slocknat, men Olle reste sig svärjande och tände en ny. En gammal gaslampa med fot av horn stod på en låda och Olle tände den med famlande hand, under det Karigo sluddrade:

– Jo – ni – å nu ska jag lägga mäj – i den här lå – an, å ni ska ta åv locke å – ta – åv – locke – era fyllsvin – –

Strid satt kvar, där han satt och bara stirrade, Olle började övermodigt bända i locket.

– Har du nånting ovanligt i den här –? frågade han misstroget.

– En får si – – når en ö-öppnar! Karigo stod lutad över kistan, gungande och dreglande för vart ord han pressade fram. Nu gick locket – och där fanns sängkläder, madrass och kudde.

– Sir ni, här sover Karigo middag – här – vänjer han säj ve å vara dö! – – stå nu åt sidan – så får han vil – a

– –

Han ramlade i detsamma raklång i kistan och slog sitt lurviga huvud med en plums mot kudden. Olle gapskrattade.

– Du kan gärna ta’ å dö nu, sade han grinigt, så bränner vi hornlampan en stund för din okunniga själ.

Men Karigo svarade inte, han hade slutit ögonen. Sov han? Lampan osade. Strid såg otrevligt full ut. Olle började bli nykter, och han undrade varför Karigos ansikte var så blått mot den brunrandiga kudden i kistan. Hade han druckit för mycket, och skulle han dö nu? Men han andades ännu och låg som en svart klump mellan den svarta kistans glänsande bräddar.

– Ett sånt skoj – tror du, han kan vända syn, Olle, frågade Strid rysande.

Olle ryckte på axlarna.

– Han kan tillräckligt för att skrämma vettet ur däj, åtminstone.

– Dä ligger en filt där – vi lägger över han, så han inte fryser, å så går vi ner – så där, ja – Olle stoppade filten om Karigo.

– Ska vi släcka?

– Nej – låt brinna – han betalar ju själv fotogenet – snålhund! Olle sparkade vanvördigt i kistan och såg på Karigo.

– Ser du, hur han grinat opp säj – ser du, hur grinet stelnat – nu drömmer han nog nånting – ska vi skälla ett tag, så tror han att han jagar hare?

Strid kände sig plötsligt modig, och i det han med osäkra steg gick bort mot utgången, gläfste han som en hund. Hans ansikte blev plötsligt lika stelt som Karigos, och han hasade sig närmare Olle i vanvettig ångest, stående med stel, spänd rygg som en fjäder.

– Hörde du?

– Visst hörde jag! Olle vände bort ansiktet, som plötsligt blivit kritvitt, men dock lugnt. Visst hörde jag! Han svarade bara på ditt hundskall – men jag tyckte det lät som en räv – i alla fall är han inte vaken – det var i sömnen, du, var snäll och skäll en gång till, får jag se på ansiktet hans – –

Men Strid skalv i hela kroppen och hade redan öppnat dörren. Olle följde efter, svärjande över Strids feghet. I dörren stannade han och härmade en rävs gnällande skall, men fick inget svar från kistan.

– Men tänk om han dör! oroades Strid, när de voro i dörren.

– Jag tror inte han kan dö – han är odödlig, skämtade Olle för att få litet luft. Kom, så går vi ner nu!

De rumlade ner för trappan, och Strid påstod, att den vita hunden gick före dem hela vägen.

– Så sparka’n i ändan då, å försök behålla ditt lilla förnuft en enda gång, svarade Olle mycket otåligt.

– – –

Det stora köket var kallt och ruskigt och Olle började plocka ved i spiseln, medan Strid satte sig krokig och tillintetgjord borta vid bordet och började äta av vad som fanns kvar. Han begagnade varken kniv eller sked utan grävde direkt i maten med fingrarna och stoppade in i munnen med en glupsk fart; Olle hade fått brasan

i ordning och tittade beundrande på den hungrige. Han åt ju, så att svetten dröp om honom! Tuggade och smaskade, och hans ansikte var ännu stelt som i kramp och ögonen glanslösa. Till slut var skålen tom, och då slickade han den direkt i botten som en hund, flåsande och slafsande.

Olle började tröttna på djuret. Strid var både tråkig och tokig. Hur var det med Karigo? Borde man inte gå upp och väcka honom, kanske han låg och kvävdes. Det var knappast lönt att ta Strid med – nu söp han ju också mer brännvin – han blev nog snart redlös, och det var inte roligt att bli alldeles ensam i detta förhexade näste. I alla fall – nu borde han övervinna sin feghet och gå upp och väcka Karigo.

Trappan syntes honom mörkare än förr – och kanske det ännu var flera timmar till dagningen? Han visste inte vad natten var liden. Han såg ljus i dörrspringan däruppe, alltså brann lampan ännu.

Han var för slö och kanske ännu litet för rusig för att direkt besväras av någon rädsla, öppnade dörren och snubblade fram mellan två rader av upphängda kläder och kom fram till kistan. Karigo liknade en död och Olle ryste mot sin vilja. Tänk om han var död! Fattande ett plötsligt vilt beslut att företa sig något, böjde han sig ner, fattade den sovandes arm och lyfte upp den. Karigo gjorde ej någon rörelse, och Olle ropade i hans öra, att det var tid att gå upp. Samtidigt röck han våldsamt i armen. En känsla av iskall kramp tog tag över Olles bröst, och han släppte häftigt och raglade stönande mot dörren, kom ut och nedför trappan med en fart och sprang högt jämrande in till Strid, som låg raklång på golvet och lallade i sin ensamhet. Olle böjde sig ner och skakade honom våldsamt.

– Strid – Strid, hör du, du ska vara nykter nu – du ska höra vad jag säger – Strid – Stri – i-d!! Djävul och gula råttor – kan du bli människa igen –

Men Strid bara stirrade fånigt på Olle.

– Jag skulle dra upp honom ur kistan och fick armen loss – Karigos arm lossnade – hör du – den ligger lös nu – svara mig – åh, dödfulla idiot – – han reste sig i raseri och sparkade Strid i ryggen. Sedan gick han bort och stirrade fånigt in i elden, medan ansiktet ömsom blev vitt, ömsom rött.

– Armen lossnade, sade han högt för sig själv, jag fick den i handen – åh, åh –

Han rätade plötsligt på sig och skakade av sig rädslan med en ed. Det här måtte vara misstag i alla fall, en arm, även på en död, lossnar inte när man drar i den.

»Jag såg din vita duva
ho – om flög i su – unna-an – vind
å so-ola sjönk i – i – östa-a-n sko-og –
så – å rö – so-om Karins – ki-ind»

lallade Strid borta på golvet. Han hade börjat krypa nu. Han var förfärlig att se på. Nu kom Olle att tänka på den döde, som låg på sitt sista läger därute i svalboden. En ny känsla av ensam fasa kröp genom hans kropp, och med ett dödsfånigt grin grep han skopan och hällde i sig mer brännvin.

Det gjorde verkan, och han tog ännu en klunk, och sjönk som bedövad ner i spiseln med ryggen mot de röda glöden. Nu hade Strid somnat, och låg och snarkade med ormbuktad rygg och utsträckta armar.

Olle sjönk ihop. Det kändes så beklämmande ensamt ändå. Det där med armen var nog bara skoj av Karigo, hur det nu hängde ihop. Det fanns inga spöken. Allt var bara skoj. Han, Olle var ju den mest upplyste av dem – han hade ej rättighet att vara rädd. Men vad var det för en underlig skepnad borta vid Karigos kammardörr. Nu rörde han sig med långsamma steg. Det var den döde, som burits hem av Karigo och Strid.

Den svarte stannade mitt på golvet och sträckte ut en hand, som liknade en kräftklo, och nu vaknade Strid och skrek, som om han stuckits med en kniv. Och hela rummet var så bländande rött, och blåa vågor gungade i det röda, och en vit hund med hängande tunga gick över golvet och stannade och nosade på Strid, som på nytt börjat krypa över golvet.

Han såg och hörde med fullkomligt känslolös spänning, men han var för rusig att vara rädd. Slappt gled han ner på golvet och med ens blev allt så mörkt – han hade aldrig sett så tjockt mörker – det riktigt vältrade över honom. Men så ljusnade det igen.

En röst började sjunga och så hörde han, hur Karigo gick med klumpande, skrällande steg över golvet ovanför hans huvud. Rösten som sjöng var ung och mjuk som en flickas, men orden hörde han inte, och när han stirrade skarpt ut i rummet, såg han några underliga djur dansa kring den krypande, druckne idioten, som också lallade och sjöng. Och den svarte stod där och spritade i sin kloliknande hand och blåste mellan fingrarna, härmande en svala. Han kände nu ej det minsta av rädsla, men han lade sig ner på golvet för att vila sig från allt detta.

Han såg Tignareskogen, och där skymtade åsen vid Mattna Draina och stället där den döde hittats. Där skymtade nattens gastar – de voro bara skinnjackor med släpande remmar. De klagade och gräto och långt bakom dem gick solen upp – eller ner – han visste inte vilketdera, men i det skumma ljuset dansade troll och döda människor, som skrattade och viskade och bannade. Och allt som hänt i gården och i bygden på hundra år, allt ont och allt gott, det hände om igen nu. Skyn sorlade som ett vattenfall av stridande makter, och under skyn, djupt i djupen var ett annat sorl. Det var de ännu levande som trätte och slogos. Och i det allra längst ner belägna djupet, under både levande och döda satt ett ont, fullt djur och skrattade och skrek att allt var lögn, allt var lögn!

Olles förbund med makterna.

Jag har skurit ett pilspö där ormarna paras,
i skäret vid Lasso i torsnattens månljus,
och lärt mig en vissling som Karigos svalas
i dalen där Ramnåsen stupar mot Kanga.

Jag har skurit mig pinnar av åtta slags vide,
och doppat dem röda i blod från en trana,
och skrivit att blodet var blod ur mitt hjärta –
han tror nog på lögnen – av gammal vana.

Snart får jag ett slott och en lustig prinsessa,
och guld åt mig själv och min fattiga mor,
och snart får jag bo som konungen bor,
men när tiden är ute och djävulen bråkar,
då visas det nog vem var starkast och klokast,
då, gamle förvillare, ska vi processa!

*

Och nu är det midnatt och fåglarna tiga,
och dagg dricker marken och sommaren sover
sin sömn tills den rodnande morgonen bräcker.
Åt avgrundens storman min själ skall jag viga,
till fröjd åt hans hjärta – så länge det räcker!

Nu susar det tungt genom ångande dalar,
nu susar som stormen hans vagn över fjällen,
Här sitter jag och röker min pipa på hällen,
och känner på hur nattvinden smeker och
hugsvalar.

*

Och kommer han inte så kvittar det lika,
ty skogen är så härlig och natten är så varm!
De veta ej, de tröga, de lärda, de rika,
vad livet är om natten i vildmarkens barm.

Vad livet är om natten när födelsen och döden,
gå dansande och vandrande kring gamla gråa
hus,
när makterna ha rådslag och dikta våra öden,
i sommarnatt, i skugga, i alsnårens sus!

Vi födas under smärta och skratta när vi kunna,
och drömma när vi kunna och tiden han går,
vi bryta våra blommor och älska dem som dofta
och somna en gång stilla och glömma våra år.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.
